

MEDENİ YARGILAMA HUKUKUNDA OBJEKTİF DAVA BİRLEŞMESİ

*Yrd. Doç. Dr. S.Serhat KIRTILOĞLU**

ÖZET

Davaların yığılması olarak ifade edilen kavram geniş anlamda, bazen birden fazla dava konusunun birleşmesi şeklinde ortaya çıkabileceği gibi bazen de davanın taraflarında birden fazla kişinin bulunması şeklinde ortaya çıkabilir. Davanın tarafları üzerinde ortaya çıkan yığılma dava arkadaşlığını ortaya çıkarırken, davanın konusu üzerinde olan yığılma ise objektif dava birleşmesini ortaya çıkaracaktır.

Objektif dava birleşmesi Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 110'da düzenleme altına alınmıştır. Buna göre davacı, aynı davalıya karşı olan birden fazla aslî talebini, taleplerinin tamamının aynı yargılama çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili mahkemenin olması şartıyla aynı dava dilekçesinde ile ileri sürebilecektir. Bu çalışmada objektif dava birleşmesi kavramı ve hukukî dayanağı temelinde, şartları ve ortaya çıkardığı sonuçlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Objektif Dava Birleşmesi, Temeli, Şartları, Sonuçları

ABSTRACT

Expressed as "pile of cases", the notion might be about the subject of the case or -sometimes- the parties of the case. Piling on the parties of the case reveals itself as a kind of case friendship whereas piling on the subject of the cases reveals itself as objective case merging.

Objective trial merging is regulated under the Code of Civil Procedure article 110. According to this, the plaintiff shall be able to suggest more than one principal demand against the same defendant in the same bill of claims as long as all the demands are included in the same type of proceeding and

* Mevlâna Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usûl – İcra ve İflas Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

the authorized court is common for all the requests. This study focuses on the emerging results as well as terms on legal grounds and within the framework of objective case merging.

Keywords: Objective Case Merging, Grounds, Terms, Consequences

GİRİŞ

Taleplerin bir arada dava konusu edilmesi, usul ekonomisi ilkesine uygun hareket edilmesi ve farklı talepler hakkında verilecek hükümlerin birbiri ile çelişkili durumlar içermesine engel olunması amacıyla kullanılabilir. Her iki sebep de dikkate alındığında taleplerin bir arada ileri sürülmesine imkân tanımakla yargılamada önemli bir yarar sağlanmış olacaktır.

Birden fazla talebin bir arada ileri sürülmesi durumunda sağlanacak bu yararların yanında birleşen talepler arasındaki ilişkinin niteliği de önem arz eden bir durumdur. Bir arada ileri sürülen talepler birbirinin yerine, yani ikamesini oluşturacak şekilde ileri sürülüyor olabilir. Söz konusu talep karşısında mahkeme, taleplerden birini reddetmeden diğer talebi incelemeyecektir. Terditli dava olarak karşımıza çıkan bu talep birleşmesi de temelde yine usul ekonomisi ilkesine ve içtihatlarda birliğin sağlanmasına hizmet eden bir kurumdur.

Bunun yanında bazen ileri sürülen birden fazla talep seçimlik talepler şeklinde de ortaya çıkabilir. Seçimlik borçlarda seçim hakkının borçluda olduğu ve seçim hakkının kullanılmaması nedeniyle dava konusunun seçimlik şekilde ortaya çıktığı bu durumda, borçlu seçimlik borçlardan birisini yerine getirerek borcundan kurtulabilecek durumdadır.

Taleplerin bir arada ileri sürülmesi durumunun bir diğer görünüm şekli, öğretide ve uygulamada tercih edilen terim itibariyle objektif dava birleşmesidir. İnceleme konumuz objektif dava birleşmesi kurumu, HMK m. 110'da "Davaların Yığılması" madde başlığı ile düzenleme altına alınmıştır. HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde de HUMK m.3'ün ilk cümlesinden hareketle kabul edilebilir olduğu sonucuna varılan objektif dava birleşmesi kurumunun da usul ekonomisi ilkesine uygun hareket edilmesi ve mahkemelerin birleşen talepler hakkında çelişkili kararlar vermesinin önüne geçilebilmesine amacına hizmet ettiği söylenebilecektir.

Objektif dava birleşmesi, HUMK m.3 düzenlemesinden hareketle öğretide kabul görmüş ve uygulamada yargı kararlarına konu edilmiştir.

Uygulaması olan ve HMK m. 110'da büyük oranda sınırları belirli hale gelen objektif dava birleşmesi hakkında öncelikle kurumun temeli ve amacı üzerinde durmanın yararlı olacağı kanaatindeyiz. Zira kavram ve hukukî temel ekseninde değerlendirmelerin daha sağlıklı yapılması mümkün olacaktır. Bu temel üzerinden objektif dava birleşmesinin hangi yollarla ortaya çıkacağı, incelenmeye değer bir diğer konudur. Ancak özellikle objektif dava birleşmesinin şartları ve sonuçları, üzerinde daha fazla durulması gereken hususlardır.

Mevcut yasal düzenleme ve uygulama, objektif dava birleşmesinde birleşen taleplerin her birinin bir dava konusu olduğunu ve aslında bağımsız bir dava teşkil eden bu taleplerin bir arada ileri sürüldüğünü kabul etmektedir. Objektif dava birleşmesinde bir arada ileri sürülen talepler arasında aslî – fer'i talep ayrımının olmadığı, bu taleplerinin aynı davacı tarafından aynı davalıya karşı ileri sürüldüğü açık bir durumdur. Ancak objektif dava birleşmesinde “birleşen taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili mahkemenin bulunması” (HMK m. 110) şartı, üzerinde durulması gereken bir husustur. Bunun yanında birleşen talepler arasında hukukî veya ekonomik bir bağın bulunması gerekliliğinin aranıp aranmayacağı, birleşen talepler karşısında kanun yoluna gidebilme şartlarının neye göre değerlendirileceği, kanun yoluna taşınan ve taşınmayan taleplerin durumunun ne olacağı üzerinde durulacak diğer konulardır.

Çalışmamızda objektif dava birleşmesi kavramının hukukî temeli üzerinden tüm bu soruların cevaplarını incelerken öğretide ve uygulamada ortaya konulan görüşlerden hareket edecek ve kanaatlerimizi belirtmeye çalışacağız.

A. Kavram ve Hukukî Temeli

I. Objektif Dava Birleşmesi Kavramı

Objektif dava birleşmesi, birden fazla usûli talebin aynı davacı tarafından aynı davalıya karşı, aynı yargılamada aralarında aslî – ferî ilişkisi olmadan ileri sürülmesi halinde ortaya çıkar¹. Objektif dava birleşmesinin

¹ **Kuru**, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6. Baskı, C.II – IV, İstanbul, 2001, C.II, s. 1496; **Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku, 14. Baskı, Ankara, 2013, s. 476; **Üstündağ**, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, C. I-II, 7. Baskı, İstanbul, 2000, s. 160 (Üstündağ – Yargılama); **Alangoya**, H. Yavuz/ **Yıldırım M.**

karakteristik özelliği; yargılamanın birliği yoluyla birden fazla talebin ortaya konulmasıdır. Çünkü burada karşılık dava ve sübjektif dava birleşmesinde² olduğu gibi birleşen hukukî taleplerin varlığı söz konusudur³. Ancak birleşen taleplerin birbirleri ile olan ilişkisi, objektif dava birleşmesini; kısmi dava, sübjektif dava birleşmesi, seçimlik dava ve terditli davadan ayırmaktadır.

Mevcut yasal düzenlemelerimize göre objektif dava birleşmesinde birleşen talepler bazen aynı olaydan kaynaklanan taleplerken bazen de farklı olaylardan kaynaklanan talepler olabilir. Örneğin aynı haksız fiilden hem maddi tazminat talebi hem de irad talebi ortaya çıkar. Buna karşın bazen haksız fiilden kaynaklanan bir talep ile sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan talep de bir arada ileri sürülebilir⁴. İkinci durumda birleşen talepler farklı dava sebeplerinden doğmaktadır.

Kamil/**Deren Yıldırım**, Nevhis, Medeni, Usul Hukuku Esasları, 6. Baskı, İstanbul, 2006, s. 140; **Ulukapı**, Ömer, Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Konya, 1991, s. 13(Ulukapı – Dava); **Ulukapı**, Ömer Medeni Usul Hukuku, 2. Baskı Konya, 2014, s. 217 (Ulukapı – Usul); **Kuru**, Baki/**Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder, Medeni Usul Hukuku, 23. Baskı, Ankara, 2012, s. 276; **Karşlı**, Abdurrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, 2012, s. 383; **Rosenberg**, Leo/**Schwab**, Karl Heinz/**Gottwald**, Peter, Zivilprozessrecht, 17. Auf, 2010, München, s. 533; **Gasser**, Dominik/**Rickli**, Brigitte, Schweizerische Zivilprozessordnung Kurzkomentar, Zürcih/St.Gallen, 2010, Art. 90 Rn. 2; **Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku Bakımından Hizmet Tespiti ve İşçilik Haklarına İlişkin Davaların Birlikte Açılması, (Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, 2004/4, s. 1382 – 1396), s. 1386; **Muşul**, Timuçin, Medeni Usul Hukuku, 3. Baskı, Ankara, 2012, s. 144 – 145 (Muşul – Usul); **Münchener Kommentar** zur ZPO 4. Auf. 2013, § 260 Rn. 1 (MünchKommZPO – Becker-Eberhard); **Musielak**, Hans-Joachim, Kommentar zur Zivilprozessordnung, 11. Auf. 2014, § 260 Rn. 1; **Spühler**, Karl/**Tenchio**, Luca/**Infanger**, Dominik, Schweizerische Zivilprozessordnung, Basler Kurzkomentar, Basel, 2010, Art. 90 Rn. 1.

2 Davanın süjeleri arasındaki yığılma, dava arkadaşlığı olarak da ifade edilebilir. Daha açık bir ifadeyle, bir davanın aynı tarafında birden fazla kişinin bulunması halinde sübjektif dava birleşmesi veya diğer bir ifadeyle dava arkadaşlığı ortaya çıkacaktır. Dava arkadaşlığı davanın bir tarafında ortaya çıkabileceği gibi her iki tarafında da ortaya çıkabilir. Dava arkadaşlığı temel olarak usul ekonomisine uygun hareket edilmesi amacıyla kabul edilmiş bir kurumdur. (**Ulukapı** – Dava, s. 24 – 25).

3 **Merle**, Werner, Zur eventuellen Klagenhäufung, (ZZP 83. Band, Heft 4, 1970, s. 436 – 469), s. 436; **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 533 – 534; **Alangoya**, Yavuz, Medeni Usul Hukukunda Dava Ortaklığı, İstanbul, 1999, s. 31; **Muşul**, Timuçin, Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkileri, 2. Baskı, Ankara, 2009, s. 93 (Muşul – Terdit); **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 476; **Gasser/Rickli** – Kurzkomentar, Art. 90 Rn. 2; **Spühler/Tenchio/Infanger**, Art. 90 Rn. 2.

4 **Merle**, s. 436; **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 533; **MünchKommZPO** – Becker-Eberhard § 260 Rn. 6, 8.

Objektif dava birleşmesinde birleşen talepler aynı anda ve aralarında aslî – fer’i ilişkisi olmaksızın ileri sürülmektedir⁵. Buna göre birleşen her talep birbirinden bağımsız, eşdeğer öneme sahiptir⁶. Türk Hukukunda⁷ ve Alman Hukukunda⁸ geniş anlamda dava birleşmesi kavramı içerisinde, HMK’da kavram olarak davaların yığılması şeklinde kavram karşılığını bulan objektif dava birleşmesinin yanında, terditli dava ve seçimlik dava kavramlarının da yer aldığı düşünülmektedir. Dar anlamda objektif dava birleşmesiyle ise sadece kümülatif yani davacının aynı davalıya karşı sahip olduğu birden fazla talebini tek dava ile talep ettiği durum ifade edilmektedir⁹. Taleplerin birleşmesi durumu Alman Hukukunda “Klagenhäufung” şeklinde ifade edilmektedir¹⁰. Türkçeye davaların birleşmesi olarak tercüme edilecek bu kavram bir anlamda objektif dava birleşmesini de içine alan üst başlıktır. “Klagenhäufung” ifadesi ile ortaya konulan dava birleşmesi öncelikle üç başlık altında değerlendirilmiştir. Bu başlıklardan birincisi hukukumuzda objektif dava birleşmesinde karşılığını bulabilecek “Kumulative Klagenhäufung”dur. Belirtilen tür, klasik anlamda dava birleşmesinin ilk akla gelen ve sıklıkla kullanılan halidir. Burada davacının aynı anda ve aynı önemde birden fazla ileri sürdüğü talebi vardır¹¹. Mahkeme bütün taleplerle

5 **Muşul – Terdit**, s. 104; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 476; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 276; **Ulukapı – Usul**, s. 217; **Karşlı**, s. 383.

6 **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 476 – 477; **Saenger**, Ingo, Zivilprozessordnung, 5. Auf, 2013, § 260 Rn. 7 vd. (**Saenger – Kommentar**).

7 Türk Hukukundaki söz konusu nitelendirme için bkz. **Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 140 dn. 5; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 476; **Ulukapı – Dava**, s. 14, 21 vd.; **Muşul – Terdit**, s. 93; **Özekes**, s. 1386 – 1387.

8 **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 534 vd.; **Saenger – Kommentar** § 260 Rn. 1 vd.; **MünchKommZPO – Becker-Eberhard** § 260 Rn. 4-5.

9 **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 476. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 110’da davaların yığılması olarak kavram karşılığını bulan ve bizim burada kümülatif dava yığılması (**Yılmaz**, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı Ankara, 2013, s. 772 (Yılmaz – Şerh)) olarak ifade ettiğimiz kavramın yerine öğretilde, objektif dava yığılması (**Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 140) objektif dava birleşmesi (**Üstündağ – Yargılama**, s. 160; **Yılmaz – Şerh**, s. 772; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 476; **Ulukapı – Usul**, s. 217) kavramları da kullanılmaktadır.

10 Öğretildeki bir görüşe göre, burada bir araya gelen davalar değil taleplerdir. Bu sebeple söz konusu kurumun Almanca karşılığı “Anspruchhäufung” olacaktır. (**Merle**, 436)

11 **Merle**, s. 436; **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 535.

aynı zamanda ilgilenir ve tüm bu talepler için aynı zamanda karar verir¹². Bu nedenle “Kumulative Klagenhäufung”un hukukî terim itibariyle karşılığı “Eşit Dereceli Objektif Dava Birleşmesi” de olabilir.

Alman Hukukundaki dava birleşmesinin bir diğer türü ise “Eventuelle Klagenhäufung”dur¹³. Bu kavramın hukukî terim karşılığının terditli dava olduğu Türk öğretisinde ileri sürülmüştür¹⁴. Bu tür kendi içinde “uneigentlicher Eventualhäufung” ve “eigentlicher Eventualhäufung” olarak ikiye ayrılır. “Gerçek Olmayan Muhtemel Dava Birleşmesi” olarak Türkçeye tercüme edilebilecek “Uneigentlicher Eventualhäufung” hukukumuzda objektif dava birleşmesinin söz konusu olabileceği bir başka durumu ortaya koymaktadır¹⁵. Bu kavramın hukukî terim karşılığının gerçek olmayan terditli dava olduğu Türk öğretisinde ileri sürülmüştür¹⁶. Ancak biz burada terditli dava birleşmesinin değil objektif dava birleşmesinin bir türünün ortaya çıkacağı kanaatindeyiz. Bu görüşümüzü konu bütünlüğünü sağlama adına aşağıda¹⁷ daha ayrıntılı bir şekilde açıklayacağız. Bu durumda ileri sürülen talepler arasında aslî – ferî ilişki yoktur. Ancak ileri sürülen taleplerden biri, ileri sürülen diğer talebin öncüsüdür. İlk talep, muhtemel diğer talebin şekillenmesine, belirlenmesine belki de elde edilmesine

12 **Üstündağ** – İddia, s. 221 dn.71; **Saenger**, Ingo, Klagenhäufung und alternative Klagebegründung, MDR, 9/1994, s. 860 – 863, s. 861 (Saenger – Alternative); **Saenger** – Kommentar § 260 Rn. 1; **MünchKommZPO** – Becker-Eberhard § 260 Rn. 8-9.

13 Hukukumuzda bu dava birleşmesi durumu için terditli dava terimi kullanılmaktadır (**Üstündağ**, Saim, İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul, 1967, s. 219 (Üstündağ – İddia); **Üstündağ** – Yargılama, s. 338) . Terdit ifadesi yerine ihtimalli veya kademeli teriminin kullanılabilmesi de ileri sürülmüştür. (**Muşul** – Terdit, s. 29).

14 **Üstündağ** – Yargılama, s. 338; **Muşul** – Terdit, s. 93.

15 Öğretideki bir görüşe göre bu durumda ileri sürülen ikinci talebin kabulü birinci talebin kabulü şartına bağlı olduğu için söz konusu halde objektif dava yığılması değil terditli dava yığılması ortaya çıkacaktır. (**Muşul** – Terdit, s. 30). Ancak bu görüşün belirtildiği çalışmanın devam eden bölümlerinde Alman Hukukunda aşamalı objektif dava birleşmesinde (Uneigentlicher Eventualhäufung) objektif dava birleşmesinin de ortaya çıkabileceğinin hâkim görüş tarafından ileri sürüldüğü belirtilmiştir. İlgili tartışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Muşul** – Terdit, s. 122 vd.

16 **Üstündağ** – Yargılama, s. 338; **Muşul** – Terdit, s. 123.

17 **Bkz.** D-III.

yardımcı olur¹⁸. Bu durumun da hukukî terim itibariyle karşılığı “Aşamalı Objektif Dava Birleşmesi” olabilir¹⁹.

“Eventuelle Klagenhäufung”un bir diğer türü ise “eigentlicher Eventualhäufung”dur. Gerçek terditli talep yığılması olarak karşılığını bulan bu türde davacının birleşen talepleri aslî – ferî ilişkisi çerçevesinde ileri sürülmektedir. Daha açık bir ifadeyle birleşen taleplerden birisinin akıbeti, diğerinin reddi veya kabulüne bağlıdır. Bu dava birleşmesi türü ise hukukumuzda terditli dava olarak bilinen kurumu karşılamaktadır²⁰.

Alman Hukukundaki dava birleşmesinin son türü ise “Alternative Klagenhäufung”dur. Bu kurum ise birleşen taleplerin seçimlik olarak birbirinin yerine de ikame edilebileceği durumlarda ortaya çıkabilir. Söz konusu kurum seçimlik borçlarda seçim hakkının borçluda olduğu ve bu hakkı borçlunun kullanmadığı durumda davacı alacaklının seçimlik olarak davasını açabildiği ve hukukumuzda seçimlik dava olarak bilinen kurumun karşılığıdır. Davacının aynı dava dilekçesi ile aynı davalıya karşı seçimlik veya alternatifli bağlantısı olan birden fazla talebi söz konusudur. Davalı borçlu, ileri sürülen seçimlik borçlardan birisini yerine getirdiği durumlarda borcundan kurtulur²¹.

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle objektif dava birleşmesinin iki şekilde ortaya çıkabileceğini söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi Eşit Dereceli Objektif Dava Birleşmesi (Kumulative Klagenhäufung) şeklinde ortaya çıkabilecektir. İkincisi Aşamalı Objektif Dava Birleşmesinde (Uneigentlicher Eventualhäufung) ise aynı anda ileri sürülen, birbirinin yerine ikame edilmeyecek şekilde birleşen talepler söz konusudur. Aralarındaki fark ise Aşamalı Objektif Dava Birleşmesinde aynı anda ileri sürülen taleplerden birisi diğer talebin şekillenmesine, belirlenmesine belki de elde edilmesine yardımcı olan yardımcı taleptir²².

18 **Merle**, s. 436.

19 Öğretide bu durum için birinci sırada yer alan hususun kabulü şartı ile ikinci sıradaki hususun da dikkate alınmasının istendiği, gerçek olmayan terditli yığılmasının söz konusu olduğu ileri sürülmüştür. (**Muşul** – Terdit, s. 30).

20 **Üstündağ** – Yargılama, s. 338; **Muşul** – Terdit, s. 123.

21 **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 536.

22 **Muşul**, objektif dava yığılmasında birleşen her talebin asıl talep olması gerektiğini, birleşen taleplerin asıl ve yardımcı talep şeklinde değerlendirildiği durumlarda ise terditli talep yığılmasının söz konusu olabileceğini kabul etmektedir. (**Muşul** – Terdit, s. 124).

II. Objektif Dava Birleşmesinin Hukukî Temeli

HMK m. 110 gereğince davacının birden fazla talebinin aynı davada ileri sürülebilmesi mümkündür. Bu sonucun ortaya konulmasının en temel dayanakları usul ekonomisi ilkesine uygun hareket edilmesi²³, delillerin bir arada toplanması ve ortak bir karara ulaşılması imkânının sağlanmış olmasıdır²⁴. Daha açık bir ifadeyle davacı ayrı ayrı dava konusu edebileceği taleplerini bir arada ortaya koymak suretiyle tüm ortak işlemler için tek masraf yapacaktır. Bu durum, davanın kaybedilmesi ihtimalinde de davacıyı ilave giderler ödemekten kurtaracaktır²⁵. Böylece taraflar hak arama hürriyeti bakımından fazla masraf riskinden kurtulmak için ortak talepleri hakkında bu yolu kullanacaklardır. Objektif dava birleşmesi aynı zamanda birbiri ile ilgisi olan talepler hakkında çelişkili kararlar verilmesini de önleyebilir²⁶. Ancak objektif dava birleşmesi ile ileri sürülen taleplerin HMK m. 167 uyarınca yargılamanın daha iyi bir şekilde yürütülmesini sağlamak için ayrılmasına da karar verilebilecektir. Bu konuda hâkimin takdir yetkisi bulunmaktadır.

Türk Hukukunda HMK m. 110'daki yasal düzenlemeden hareketle öğretide genel olarak kabul edilen görüşe göre objektif dava birleşmesinde birleşen talepler arasında hukukî veya ekonomik bir bağın bulunması şart değildir²⁷. Davaların yığılması halinde ortak olan husus, delillerin ikamesi

²³ Usul ekonomisi genel olarak, gereksiz yere dava açılması, yargılama esnasında gereksiz işlemlerin yapılmasını ve zor yöntemlerin seçilmesini önlemeye yönelik bir amaca sahiptir. Bununla birlikte usul ekonomisi ilkesi ile yargılamada emekten zamandan ve masraftan mümkün olduğu ölçüde tasarruf edilmesi amaçlanır. (Yılmaz, Ejder, Usul Ekonomisi, AÜHFD Yıl 2008, C.57, S.1, s. 250 vd. (Yılmaz, Ekonomi); Tanrıver, Süha, Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, Ankara, 2007, s. 20 – 21); Rüzgaresen, Cumhur, Medeni Yargılama Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Ankara, 2013, s.40).

²⁴ Alangoya, s. 36; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 2; Saenger – Kommentar § 260 Rn. 1; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 477; Yılmaz – Şerh, s. 773; Ulukapı – Usul, s. 218; Özekes, s. 1390; Musielak, , § 260 Rn. 1.

²⁵ Merle, s. 439, Alangoya, s. 36; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 2.

²⁶ Saenger – Alternative, s. 860; Alangoya, s. 36; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 2.

²⁷ Üstündağ – Yargılama, s. 160; Yılmaz – Şerh, s. 773; Ulukapı – Usul, s. 218; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 276; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 477; Karşlı, s. 383; Ulukapı – Dava, s. 13, 20 – 21; Özekes, s. 1386; Alangoya, s. 33 dn. 34; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, s. 140 dn. 5. Alman Hukukunda aynı görüşte olan bkz. Saenger – Kommentar § 260 Rn. 4; Musielak, , § 260 Rn. 2; Aksoy, Elif, Objektif Dava Birleşmesi, (TBBD, 2015/117, s.201-232), s. 204, 225 vd.

ve tahkikat aşaması olacaktır. Belirtilen bu ortak aşamalar temelde usul ekonomisi ilkesine uygun bir şekilde yargılamanın yerine getirilmesi ve birbiri ile çelişkili olmayan kararların verilmesine yardımcı olmayı amaçlar²⁸. Buna karşın Alman Hukukunda kabul edilen bir görüşe göre²⁹ birden fazla talebin objektif dava birleşmesi yoluyla ileri sürülebilmesi için bu taleplerin yalnızca dava dilekçesinde bir araya getirilmiş olması yeterli değildir. Aynı zamanda bunların dava sebeplerinin de birbirleri ile bağlantılı olması gerekir. Şayet ileri sürülen talepler arasında bir bağlantı yok ise böyle bir durumda objektif dava birleşmesi ile ulaşılmak istenen; delillerin bir arada toplanması, ortak karara ulaşılması ve çelişkili kararlar verilmesine engel olunması amacı da ortaya çıkmayacaktır. Aksine birbirleri ile bağlantısı olmayan bu taleplerin bir arada incelenmesi, yargılamanın daha zor yürütülmesine sebep olacak ve sağlıklı olmayan kararların ortaya çıkmasını sağlayabilecektir. Kanaatimizce, bu düşüncenin hukukumuzda da dikkate alınması düşünülmelidir. Her ne kadar HMK m. 110'daki pozitif düzenlemede, objektif dava birleşmesinin ortaya çıkabilmesi için birleşen talepler arasında bağlantı bulunması gerekliliği yer almıyor olsa da önerimiz objektif dava birleşmesinde birleşen talepler arasında bağlantı bulunması şartının aranması yönündedir. Aralarında bağlantı bulunmayan taleplerin bir arada incelenmesinde pratik bir fayda olmayacağı gibi hâkim de muhtemelen yargılamanın daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlama adına bu davaların ayrılmasına karar verecektir³⁰. Örneğin bir kişinin karşı taraftan farklı bir olaydaki haksız fiilden doğan tazminat isteği ile başka bir olaydan doğan sebepsiz zenginleşme talebinin aynı anda ileri sürülmesinde önemli bir faydanın sağlanamayacağı kanaatindeyiz. Farklı hukukî vakıalar olduğu için tahkikat aşaması ortak olmayacaktır. Yalnızca talep sonuçları için mahsuplaşma durumu ortaya çıkabilecektir. Ancak bu durum da farklı

28 **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 477; **Yılmaz** – Şerh, s. 773; **Özekes**, s. 1390; **MünchKommZPO** – Becker-Eberhard § 260 Rn. 2; **Saenger** – Kommentar § 260 Rn. 1.

29 **Saenger** – Alternative, s. 860; **Merle**, s. 439 – 440.

30 Bu noktada, öğretilde davaların birleştirilmesi için kullanılan amacın dikkate alınabileceği kanaatindeyiz. Bu görüşe göre davaların birleştirilebilmesi için birleştirilen bu davaların birlikte incelenmelerinde ayrı ayrı incelenmelerine oranla usuli menfaatlerin elde edilebiliyor olması gerekir (**Alangoya/ Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 271). Dolayısıyla objektif dava birleşmesinde birleşen taleplerin bir arada incelenmesinde usuli bir menfaat yok ise objektif dava birleşmesinin bir anlamı olmayacağı kanaatindeyiz. Bu menfaat için temel şartın, birleşen davalar arasında irtibatın olması olacağı kanaatindeyiz.

vakılardan kaynaklanan taleplerin bir arada incelenmesini sağlayacak kadar bir fayda getirmeyecektir. Çünkü birbirleri ile bağlantısı olmayan vakılara ilişkin tahkikatın ortak yapılması, tahkikatın daha karmaşık ve zor hale gelmesine sebep olacaktır ki muhtemelen böyle bir durumda mahkeme davalar hakkında ayırma kararı verecektir.

B. Objektif Dava Birleşmesinin Orta Çıkış Şekilleri

Objektif dava birleşmesi üç şekilde ortaya çıkabilir. Bunlardan ilki ve belki de en fazla bilineni aynı anda birden fazla talebin bir dava dilekçesinde ileri sürülmesi durumunda ortaya çıkar. Başlangıçta davacının, davalıya karşı birden fazla talebini aynı dava dilekçesinde ileri sürmesinden bahsedilmektedir³¹.

Objektif dava birleşmesinin ortaya çıktığı bir diğer durum, görülmekte olan bir davaya devam edilirken bu davada davacının iddiasını genişletmek suretiyle ilave talepler eklemesi halidir. Burada davacı ıslah yoluyla sonradan ortaya çıkan dava birleşmesiyle ilave taleplerini bir davada toplayacaktır³².

Son olarak objektif dava birleşmesi HMK m. 166 gereğince davaların birleştirilmesi sonucunda da ortaya çıkabilecektir. Öncelikle burada birden fazla talep arasında hukukî bağlantının olması gerekir. Bu şartın yanında

³¹ Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 533.

³² Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 534; Musielak, , § 260 Rn. 6e; Saenger – Kommentar § 260 Rn. 6; Üstündağ – İddia, s. 217; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 620; Aksoy, s. 217. Öğretideki bir görüşe göre ıslah ile eklenen yeni talebin objektif dava birleşmesi sonucuna yol açtığı durumda, dava açılırken ortaya çıkan objektif dava birleşmesinde aranan şartları taşıması gerekir. (Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 623). Nitekim Yargıtay da bu görüştedir. “Davacı vekili 14.03.2012 tarihli dilekçesi ile davayı ıslah ettiklerini bildirerek 27 M 0344 plakalı araç üzerindeki ortaklığın giderilmesi yanında bahse konu araca ait bulunan dolmuş hattının da araç ile birlikte satışına karar verilmesini istemiştir. Islah müessesesi 6100 sayılı HMK’nun 176 ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olup usule ilişkin işlemlerin kısmen veya tamamen ıslahı mümkündür. Islah ile dava sebebinin değiştirilmesi veya başlangıçta saklı tutulan kısmın talep sonucuna ilave edilmesi mümkündür. Başka bir ifade ile davacı neticeci talebini aynı çizgi üzerinde arttırıp genişletebilmesi mümkün ise de dava konusu edilmeyen bir talebin ıslah suretiyle dava kapsamına alınması mümkün değildir.” 6. HD. 29.01.2013 T., 18397/1205 (Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 620 dn. 57). Bahsi geçen Yargıtay kararına göre ıslah yoluyla objektif dava birleşmesinin gerçekleşmesi için birleşen talepler arasında bağlantı olması gerekecektir. Daha açık bir ifadeyle Yargıtay, dava konusuyla ilgili olmayan yeni taleplerin davaya ıslah yoluyla dâhil edilemeyeceği görüşündedir. Bu görüş, objektif dava birleşmesinde birleşen talepler arasında bağlantının aranması gerekliliği şartına yönelik görüşümüzü destekler niteliktedir.

objektif dava birleşmesinin ortaya çıkabilmesi için birleştirme talebinin aynı yargı çevresinde yer alan aynı düzey ve sıfattaki hukuk mahkemelerinde açılmış davalarda mahkeme tarafından kendiliğinden veya talep üzerine, ayrı yargı çevrelerinde yer alan aynı düzey ve sıfattaki hukuk mahkemelerinde açılmış davalarda ise talep üzerine karara bağlanması gerekir³³. Bilindiği üzere HMK m. 166 gereğince davaların birleştirilmesi tarafların isteği ile ortaya çıkabileceği gibi mahkeme tarafından kendiliğinden de yapılabilir. Objektif dava birleşmesini düzenleyen HMK m. 110'un lafzı dikkate alındığında objektif dava birleşmesi, davacının talebi ile ve birden fazla talebin aynı yargılama altında istenebilmesi amacıyla ortaya çıkar. Buna karşın davaların birleştirilmesinin mahkeme tarafından kendiliğinden yapıldığı durumlarda amaç, birleştirilen talepler hakkında tek hüküm vermek suretiyle birden fazla talep hakkında bir sonuca varmak olacaktır³⁴. Ancak her iki bağlantı durumu hakkında da sonradan ayrılma kararı verilebilmesi noktasında fark yoktur. Her durumda birleştirilen davalar hakkında ayrı hükümler verilebilir. Burada ortaya çıkan tek fark, objektif dava birleşmesinde HMK m. 110'da belirtildiği gibi davacının iradesinin önemli olmasıdır. HMK m. 166'ya göre ise davaların birleştirilmesi her iki tarafça istenebileceği gibi mahkeme tarafından kendiliğinden de yapılabilir. Bir anlamda davaların sonradan birleştirilmesi durumunda ortaya çıkan bu objektif dava birleşmesi davacının iradesi dışında da ortaya çıkabilecektir. Ancak davaların birleştirilmesi yoluyla ortaya çıkacak bu objektif dava birleşmesinin gerçekleşebilmesi için HMK m. 166 gereğine birleşen davalar arasında bağlantı bulunması gerekir. Kanaatimizce birleşen davalar arasında bağlantı bulunması şartını arayan HMK m. 166 ve yine davaların ayrılmasını düzenleyen HMK m. 167'nin amacı dikkate alındığında objektif dava birleşmesinin diğer ortaya çıkış durumlarında da birleşen talepler arasında bağlantı bulunması şartı aranmalıdır. Objektif dava birleşmesini düzenleyen HMK m. 110 lafzına bakıldığında böyle bir şartın aranmadığı görülecektir. Ancak bir üst başlıkta da belirttiğimiz gibi objektif dava birleşmesi ile ulaşılmak istenen amaçlar da dikkate alındığında, talepler arasında bağlantı bulunması şartının aranmasının daha yararlı olacağı görüşündeyiz.

33 Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 534.

34 Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 534.

C. Objektif Dava Birleşmesinin Şartları

I. Genel Olarak

Objektif dava birleşmesinin pozitif dayanağı olan HMK m. 110, objektif dava birleşmesinin şartlarını belirleyebilme bakımından dikkate alınması gereken bir düzenlemedir. Söz konusu düzenlemeye göre, objektif dava birleşmesinin ortaya çıkabilmesi için; aynı davacının aynı davalıya karşı birbirinden bağımsız birden fazla aslî talebinin olması, bunların aynı dava dilekçesinde birlikte ileri sürülmesi, söz konusu taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alan ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemede ileri sürülmesi gerekir. Söz konusu şartlar daha ayrıntılı olarak bu başlıkta incelenecektir.

1. Davacı Aynı Davalıya Karşı Birden Fazla Talebini Aynı Davada İleri Sürmüş Olmalıdır

Objektif dava birleşmesinin ortaya çıkabilmesi için bulunması gereken ilk şart aynı davacının aynı davalıya karşı birden fazla talebini aynı davada ileri sürmüş olmasıdır³⁵. Buna göre, tarafların farklı olması halinde objektif dava birleşmesi durumu ortaya çıkmayacaktır. Objektif dava birleşmesinde birlikte açılan davaların her biri birbirinden bağımsız olarak dava konusu edilebilecek niteliktedir. Dolayısıyla burada birleşen talep sayısı kadar birleşen talep sonucu ve dava konusu vardır³⁶. Ancak bu taleplerin objektif dava birleşmesine konu edilebilmesi için mutlaka aynı davacı tarafından aynı davalıya karşı yöneltilmiş olması gerekir.

Yine bununla birlikte davacının aynı davalıya karşı birden fazla aslî talebini aynı davada ileri sürmüş olması gerekir. Bir davada birden fazla talebin ileri sürülmesi başlangıçta dava açılırken aynı davalıya karşı birden fazla talebin yöneltilmesi şeklinde olabileceği gibi ıslah suretiyle yeni dava

³⁵ Yılmaz – Şerh, s. 773; Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 477 – 478; Ulukapı – Usul, s. 218; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 276; Karılı, s. 383; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 1; Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 534; Ulukapı – Dava, s. 20; Muşul, – Usul, s. 145; Musielak, , § 260 Rn. 1.

³⁶ Kuru, C.II, s. 1497; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 1; Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 478; Ulukapı – Usul, s. 218; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 276; Muşul, – Usul, s. 145; Musielak, , § 260 Rn. 2.

konularının eklenmesi veya birden fazla davanın birleştirilmesi suretiyle de olabilir³⁷.

2. Mahkeme Objektif Dava Birleşmesinin Gerçekleştiği Taleplerin Tamamı İçin Yetkili ve Görevli Olmalıdır

a. Genel Olarak

Objektif dava birleşmesinde davacının birden fazla talebi aynı davalıya karşı ileri sürülmektedir. Objektif dava birleşmesinin ortaya çıkabilmesi için birden fazla talebi aynı davada inceleyecek mahkemenin söz konusu taleplerin görülmesinde yetkili olması gerekir. Bu durum, HMK m. 110'da “*dava edilen taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemenin bulunması*” şeklinde şart koşulmuştur³⁸. Belirtilen düzenlemenin hangi ölçüde etkili olacağı hususu, üzerinde durulması gereken bir husustur.

b. Yargı Yolu Bakımından Değerlendirme

Öncelikle öğretide genel olarak objektif dava birleşmesinde birleşen taleplerin tamamının aynı yargılama çeşidi içinde yer alması kavramından bahsedilmektedir³⁹. Dolayısıyla “aynı yargılama çeşidi” kavramını, yargı yolu için düşünerek Medeni Yargılama içerisinde değerlendirilebilecek her davanın objektif dava birleşmesine konu edilebileceği mi yoksa aynı mahkemenin görevli ve yetkili olması şeklinde mi düşünüleceği sorusu akla gelebilir. Öncelikle “aynı yargılama çeşidi” kavramını sadece Medeni Yargılama içerisinde olan talepler şeklinde değerlendirmenin çok geniş bir yorum olacağı kanaatindeyiz⁴⁰. Zaten öğreti ve uygulamada objektif dava

³⁷ Bkz. C-II-2-d.

³⁸ Benzer bir yaklaşım Alman Medeni Usul Kanunu § 260'da da yer almaktadır. ZPO § 260 'da “*für sämtliche Ansprüche das Prozessgericht zuständig und dieselbe Prozessart zulässig ist*” ifadesi ile objektif dava birleşmesinin söz konusu olacağı mahkemenin tüm talepler için yetkili olması ve taleplerin aynı yargılama çeşidine tâbi olması gerektiği belirtilmiştir.

³⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 478; Ulukapı – Usul, s. 218; Üstündağ – Yargılama, s. 160; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 276; Karşlı, s. 383; Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 534; Muşul, – Usul, s. 145; Spühler/Tenchio/Infanger, Art. 90 Rn. 3.

⁴⁰ Burada aynı yargı çeşidinde olmanın evleviyetle aranacağını, buna karşın aynı yargı çeşidinde olmanın objektif dava birleşmesinin gerçekleşmesi için yeterli olmayacağını ifade ediyoruz. Dolayısıyla taleplerden birinin idari yargı kolu içerisinde bir diğerinin

birleşmesinin Medeni Yargılama içerisinde değerlendirilebilecek her dava için söz konusu olabileceğini savunan bir görüşe de rastlanılmamaktadır. Kanaatimize objektif dava birleşmesinde birleşene taleplerin tamamının aynı yargılama çeşidi içinde yer alması evleviyetle olması gereken bir şarttır. Bu şartın yanında aynı mahkemenin görevli ve yetkili olması şartının aranıp aranmayacağı ise aşağıda değerlendirilecektir⁴¹.

c. Yargılama Usulü Bakımından Değerlendirme

Öğretideki bir başka görüşe göre objektif dava birleşmesi için dava edilen taleplerin aynı yargı çeşidine girmesinin yanında aynı yargılama usulüne de tâbi olması gerekir⁴². Buna göre HMK ile yazılı ve basit yargılama usulünün kabul edildiği düşünülürse ve “yargılama usulü” kavramı ile de bu usüllerin ifade edildiği anlaşılırsa yazılı yargılama usulüne tâbi bir dava ile basit yargılama usulüne tâbi bir dava objektif dava birleşmesi yoluyla bir arada ileri sürülemeyecektir. Biz aynı yargılama usulü kavramı ile yazılı ve basit yargılama usulünün ifade edildiği kanaatindeyiz. Ancak aynı yargılama usulüne tabi olmanın objektif dava birleşmesi için tek başına yeterli olmayacağını düşünmekteyiz. Bununla beraber mahkemenin aynı yargı yolunda yer almasının yanında görevli ve yetkili olması durumlarının da incelenmesi gerekir.

d. Yetki ve Görev Bakımından Değerlendirme

Öğretide ileri sürülen bir görüşe göre, birden fazla davanın bir arada ileri sürülebilmesi için dava yığılmasının gerçekleştiği mahkemenin her iki davanın da görülmesi hususunda selâhiyetli (yetkili) olması gerekir⁴³. Bu görüşte selâhiyetli (yetkili) olma kavramı, birleşen davalar için objektif dava

adli yargı kolu içerisinde yer alması halinde objektif dava birleşmesine gidilemeyeceği açıktır. (Yılmaz – Şerh, s. 773).

⁴¹ Bkz. B.

⁴² Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 276. Objektif dava birleşmesinde birleşen taleplerin temyiz incelemelerinde Yargıtay'ın farklı dairelerinin görevli olması objektif dava birleşmesine engel değildir. (HGK. 15.10.2003 21/571 E., 575 K. (Umar, Bilge, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara, 2011, s. 312; Özkes, 1393 – 1394)).

⁴³ Kuru, C.II, s. 1497 – 1498; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 276; Karşlı, s. 383; Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 534; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 34; Saenger – Kommentar § 260 Rn. 17; Spühler/Tenchio/Infanger, Art. 90 Rn. 3; Aksoy, s. 214.

birleşmesi sonucunda başvuru mahkemenin yer bakımından yetkili olması gerektiği hususundan daha çok görevli olmaları bakımından değerlendirilmiştir⁴⁴. Ancak bu durumun yetki bakımından değerlendirilmemiş olmasının yetkinin göz ardı edildiği sonucunu doğurmayacağı kanaatindeyiz. Çünkü birleşen talepler için mahkemenin yetkili olması gerektiği, tıpkı yargı yolu bakımından olduğu gibi evleviyetle bulunması gereken bir durumdur. Buna göre birleşen her talep için objektif dava birleşmesinin söz konusu olduğu mahkemenin yetkili olması gerekir. Yetkili olma durumu yetki kuralları sonucunda ortaya çıkabileceği gibi yetki sözleşmesi sonucunda da ortaya çıkabilir⁴⁵.

Yine objektif dava birleşmesinde birleşen talepler bakımından incelenebilecek bir diğer durum, davanın açıldığı mahkemenin birleşen talepler açısından görevli olup olmadığı durumudur. Bu noktada ileri sürülen bir görüşe göre, özel mahkemelerin görev alanına giren davaların genel

44 **Yılmaz** – Şerh, s. 773.

45 Yetki sözleşmesi, HMK m. 17 vd. gereğince açık (sarih) bir şekilde yapılmış olabileceği gibi HMK m. 19/4 gereğince zimnen de yapılmış olabilir. (Yetki sözleşmesi hakkında bkz. **Budak**, Ali Cem, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi, **MİHDER**, 2012/1, s. 1-24; **Aşık**, İbrahim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2011/97, s. 11-48; **Bolayır**, Nur, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmeleri, **İBD.**, Yıl 2011, Cilt 85, S. 5, s. 131-147). HMK m. 17 gereğince sarih yetki sözleşmesinin geçerli olabilmesi için tarafların tacir veya kamu tüzel kişisi olması gerekir. Öğretide ileri sürülen bir görüşe göre HMK m.19/4 gereğince ortaya çıkan zimni yetki sözleşmesinin geçerli olabilmesi için tarafların tacir veya kamu tüzel kişisi olmaları gerekmektedir. Çünkü hâkim HMK. m.19/1 ve 4 uyarınca kesin yetki halleri dışında mahkemenin yetkili olup olmadığını re'sen araştıramayacaktır. İlk itiraz olarak kanunkoyucu tarafından kabul edilmiş yetki kuralı hakkında davalı tarafından ilk itiraz ortaya konulmamışsa hâkim mahkemenin yetkisizliğini re'sen nazara alamayacaktır. (**Pekcanitez/Atalay/Özkes**, s. 187; **Bolayır**, s. 139). Kanaatimizce sarih yetki sözleşmesinin yapıldığı an ile zimni yetki sözleşmesinin yapıldığı an arasındaki farkı HMK m. 17'nin gerekçesi etrafında değerlendirmek, söz konusu görüşe ilişkin ilave bir gerekçe ortaya koyabilir. HMK m. 17'nin gerekçesinde sarih yetki sözleşmesinin yalnız tacirler veya kamu tüzel kişilerine özgü kılınmasının sebebi, uyumsuzluk konusu sözleşme görüşmelerinde zayıf durumda olanı koruma ihtiyacıdır. Daha açık bir ifadeyle uyumsuzluk konusu sözleşmenin yapıldığı zaman, taraflardan birinin diğerine karşı bir üstünlüğü bulunabilir ve bu üstünlük karşısında diğer tarafın korunması düşünülebilir. Buna karşın zimni yetki sözleşmesinin yapıldığı an davanın açılmasından sonraki bir aşamadır. Söz konusu aşamada ise taraflardan birinin diğeri karşısında üstün olması ve bu taraf karşısında diğer tarafın korunması düşüncesi olmayacaktır. Zira yargılama sırasında taraflar haklarını özgürce kullanabileceklerdir.

mahkemede başka bir dava ile birleştirilmesi mümkün olmayacakken,⁴⁶ özel mahkemenin görev alanına giren dava ile genel mahkemenin görev alanına giren davanın özel mahkemede birlikte açılabileceği kabul edilmelidir⁴⁷. Bunun yanında HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde sulh hukuk mahkemesinin görev alanına giren davaların asliye hukuk mahkemesinin görev alanına giren davalarla asliye hukuk mahkemesinde⁴⁸, asliye ticaret mahkemesinin görev alanına giren bir dava ile asliye hukuk mahkemesinin görev alanına giren bir davanın asliye ticaret mahkemesinde birleştirilebileceği de öğretide kabul edilmekteydi⁴⁹. Bu konuda Yargıtay⁵⁰ verdiği bir kararda, özel görevli mahkemenin görev alanına giren bir dava ile genel görevli mahkemenin görev alanına giren bir davanın özel görevli mahkemede birlikte açılabileceğini kabul etmişti. Buna karşın Yargıtay'ın bir başka dairesi sulh hukuk mahkemesinin görev alanına giren bir dava ile asliye hukuk mahkemesinin görev alanına giren bir davanın objektif dava

46 **Kuru**, s. 1498; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 276.

47 Öğretide, iş mahkemesinin görev alanına giren bir dava ile asliye hukuk mahkemesinin görev alanına giren davanın iş mahkemesinde birlikte açılabileceğine yönelik Yargıtay kararını örnek göstererek özel mahkemede genel mahkemenin görev alanına giren davanın birleştirilebileceğinin kabul edilebileceği ileri sürülmüştür. (**Kuru**, C.II, s. 1498; **Ulukapı – Usul**, s. 218; **Ulukapı – Dava**, s. 21).

48 **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 276; **Ulukapı – Usul**, s. 218; **Ulukapı – Dava**, s. 21.

49 **Kuru**, C.II, s. 1499; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 276. **Ulukapı – Usul**, asliye ticaret mahkemesini, 6110 sayılı Kanunun asliye hukuk mahkemesi ile asliye hukuk mahkemesi arasında ilişkinin görev ilişkisi olduğunu kabul ettiğinden hareketle özel görevli bir mahkeme olarak değerlendirmiştir (**Ulukapı – Usul**, s. 50) . Dolayısıyla **Ulukapı**'ya göre asliye hukuk mahkemesinin görev alanına giren bir dava ile asliye ticaret mahkemesinin görev alanına giren dava objektif dava birleşmesi yoluyla birleştirilemeyecektir.

50 "...Davada, ücret alacağı ile traktör ve ekipmanlarının kira bedeli istenmiştir. Ücret alacağı davalı ile davacı arasındaki hizmet ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Bu gibi hizmet sözleşmelerinden doğan uyumsuzluklara ilişkin davaların İş Mahkemesinde görülmesi 1475 ve 5521 sayılı Kanunların 1. maddeleri hükümleri gereğidir. Dava dilekçesi ve cevap layihesindeki açıklamalardan ücret alacağı ile traktör ve ekipmanlar kira bedeli arasında irtibat olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan ücret alacağı ile birlikte dava konusu yapılan kira alacağının arasındaki irtibat dolayısıyla özel mahkeme durumundaki İş Mahkemesinde görülmesi gerekir. Mahkemece bu yön göz önünde tutularak ayrı bir İş Mahkemesi varsa dava dilekçesinin görev yönünden reddine karar verilmesi, tersi durumunda davaya İş Mahkemesi sıfatıyla bakılması gerekirken bu yönün gözden kaçırılması bozma nedenidir..." 13 HD. 26.11.1987 T., 4992/5805 (**YKD** 1988/10 s. 1405 – 1407).

birleşmesi yoluyla bir arada dava konusu edilemeyeceği sonucuna varmıştı⁵¹.

e. Katıldığımız Görüş ve Buna İlişkin Değerlendirmelerimiz

İsviçre Medeni Usul Kanunu (sZPO) Art. 90 objektif dava birleşmesinde birleşen her talebin aynı yargı çeşidine girmesinin yanında objektif dava birleşmesinin gerçekleşeceği mahkemenin birleşen her talep hakkında yetkili ve görevli olması gerektiği şeklinde anlaşılacak bir düzenlemeyi kabul etmiştir. Bu konuda özellikle birleşen taleplerden birisi hakkında kesin yetki kuralının bulunduğu hallerde mahkemenin bu kesin yetki kuralı gereğince yetkili olması gerekir⁵².

Türk Hukuku için öğretide bizim de katıldığımız bir görüşe göre birleştirilen taleplerde farklı özel mahkemelerin görevli olması halinde objektif dava birleşmesi kabul edilemeyecektir⁵³. Yargıtay da bu görüşü destekler nitelikte verdiği bir kararında farklı iki özel görevli mahkemenin görev alanına giren davaların objektif dava birleşmesine konu olamayacağını kabul etmiştir. Somut olayda 6352 Sayılı Kanunun 39. maddesi ile 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 1. maddesinin son fıkrasına eklenen düzenleme ile birden fazla iş mahkemesi bulunan yerlerde, sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan davalarda özel görevli mahkemelerin görev alanına giren bir dava ile diğer iş mahkemelerinin görev alanına giren davaların objektif dava birleşmesine konu olamayacağı kabul edilmiştir⁵⁴.

51 “...Kat Mülkiyeti Yasasının ek 1.maddesi, bu yasadın doğan her türlü anlaşmazlığın - değerine bakılmaksızın- Sulh Hukuk Mahkemesinde çözümleneceğini öngörmektedir. Kat Mülkiyetinden kaynaklanmayan ve istenen miktar itibarıyla Sulh hukuk mahkemesinin görevi dışında kalan ecrimisil davasına genel hükümler çerçevesinde Asliye hukuk mahkemesinde bakılmak üzere görevsizlik kararı verilmesinde bir isabetsizlik yoktur. Ancak, yukarıda belirtilen yasa maddesinin buyurucu hükmü gereğince, kat mülkiyetinden kaynaklanan ortak yere müdahalenin önlenmesi davasının - değerine bakılmaksızın- Sulh hukuk mahkemesinde görüleceği cihetle, birlikte açılan ecrimisil davasından tefrik edilerek esası hakkında hüküm kurulması gerekirken...” 18. HD. 4.3.2002 T., 2002/754 E. 2002/2038 K. (**Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası**).

52 **Gasser/Rickli** – Kurzkommentar, Art. 90 Rn. 3, 4; **Umar**, s. 52.

53 **Ulukapı** – Usul, s. 218.

54 “...6352 Sayılı Kanunun 39 maddesi ile 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 1 maddesine son fıkra olarak <Birden fazla iş mahkemesi bulunan yerlerde, sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan davaların görüleceği iş mahkemeleri, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenebilir.> hükmü eklenmiştir. Bu düzenleme ile yasa koyucu sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan davaların özellikleri nedeni ile bu

Buna göre objektif dava birleşmesi için mahkemenin birleşen bütün talepler hakkında görevli ve yetkili olması gerekir⁵⁵. Objektif dava birleşmesinde birleşen davalar için görevli olma durumunun objektif dava birleşmesini etkileyip etkilemeyeceği hususunda özellikle HMK m. 110'dan hareket edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Objektif dava birleşmesinden bahsedebilmek için “birlikte dava edilen taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemenin bulunması şarttır”. Dolayısıyla öncelikle objektif dava birleşmesinde birleşen davaların tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması gerekir. Bunun yanında kanun lafzından hareketle objektif dava birleşmesinde birleşen taleplerin tamamı için ortak yetkili bir mahkemenin olması da gerekir. Zira kanun koyucu buna açıkça yer vermiştir. Buna karşın kanun koyucu görev konusunda açık bir ifadeye yer vermemiştir. Ancak görevin kamu düzenine ilişkin olduğu düşünüldüğünde objektif dava birleşmesi için ortak yetkili mahkemeyi dahi arayan kanun koyucunun iradesinin ortak görevli mahkemeyi de kapsayacağı kanaatindeyiz. Ticaret Kanununun 5. maddesinin 3. fıkrasında 26.6.2012 tarih ve 6335 sayılı kanunla yapılan değişiklikle artık asliye ticaret mahkemesi ile asliye hukuk

davaların özel nitelikli ve uzmanlık gerektiren iş mahkemelerinde görülmesini kabul etmiştir. Davaya konu istemlerin yasal dayanaklarının ve buna bağlı olarak yapılacak inceleme ve araştırma yöntemlerinin farklılığı, temel ilişkinin kanıtlanmasında izlenecek usul gibi bir takım farklı olgular nedeniyle, yargılamanın daha iyi ve süratli bir şekilde yürütülebilmesi için hizmet tespiti ve işçilik alacaklarına ilişkin davaların ayrılması daha uygundur. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 07.02.2007 gün ve 2007/21-69 E.-2007/55 K. sayılı kararında da aynı ilkeler benimsenmiştir. Bu konuda, Hukuk Genel Kurulu'nda yapılan görüşmelerde bazı üyelerce; 6100 sayılı Hukuk Mahkemeleri Kanunu'nun 110 maddesinde <(1) Davacı, aynı davalıya karşı olan, birbirinden bağımsız birden fazla asli talebini, aynı dava dilekçesinde ileri sürebilir. Bunun için, birlikte dava edilen taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemenin bulunması şarttır.> hükmü nedeni ile her iki davanın birlikte görülmesinin mümkün olduğu savunulmuşsa da bu görüş kurul çoğunluğunca benimsenmemiştir. Hal böyle olunca mahkemece, davacının hizmet tespiti isteminden, işçilik haklarına dayalı alacak ve tazminat istemleri tefrik edilmeli, daha sonra işin esasına girilerek bir sonuca varılmalıdır...” HGK. 6.2.2013 T., 2012/21-746 E. 2013/215 K. (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

55 Gasser/Rickli – Kurzkomentar, Art. 90 Rn. 4; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, s. 145 dn. 1; Alangoya, s. 34. Bu görüşe göre objektif dava birleşmesi için birleşen talepler hakkında mahkemenin görevli ve yetkili olmasının yanında aynı yargılama usulüne de tâbi olması gerekir (Alangoya, s. 35). Ancak HMK'da yargılama usullerini basit ve yazılı olarak ikiye indirdiği ve bunların hangi mahkemelerde uygulanacağını belirlemesi sonucu karşısında birleşen taleplerde yetkili ve görevli olma durumunu aynı yargılama usulüne tâbi olacağı kuralını evleviyetle sağlayacağı kanaatindeyiz.

mahkemesi arasındaki ilişkinin görev ilişkisi olduğu kanuni düzenlemeye kavuşmuştur. Bu düzenleme, asliye ticaret mahkemesinin önceki düzenlemeler karşısında özel mahkeme niteliğine sahip olmasını sağlamıştır. Yine bunun yanında HMK'nın 4. maddesinde sulh hukuk mahkemesinin görev alanının sınırlarının net bir şekilde çizildiği bir görev paylaşımında objektif dava birleşmesinin gerçekleştiği mahkemenin her talep için görevli olması şartının da aranması gerektiği kanaatindeyiz. Daha açık bir ifadeyle asliye hukuk mahkemesi ve sulh hukuk mahkemesinin görev alanına giren bir uyuşmazlığın veya bir özel mahkemenin görev alanına giren uyuşmazlığın bir genel mahkemenin görev alanına giren dava ile birleşemeyeceği kanaatindeyiz.

Bu konuda, Anayasa Mahkemesi'nin yakın zamanda HMK'nın 166. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle yapılan iptal başvurusu hakkında verdiği kararın esas incelemesi hakkında ortaya koyduğu gerekçe, dikkate değer bir gerekçedir. Anayasa Mahkemesi bu kararda, HMK m. 166'da kanun koyucunun davaların birleştirilmesini düzenlerken davaların niteliğini ve buna bağlı olarak görev alanlarını esas aldığına dikkat çekmiştir. Yine bununla ilgili olarak farklı nitelikteki ve dolayısıyla farklı mahkemelerin görev alanına giren davaların birleştirilmesi, bu davalara uygulanacak yargılama usûlünün de bazı hallerde farklı olması nedeniyle ortaya çıkaracağı zorluklar, davaların birleştirilmesiyle takip edilen amaca uygun olmayan sonuçlar ortaya çıkaracaktır⁵⁶. Dolayısıyla farklı mahkemelerin görev alanına giren davaların birleştirilmesinin uygun bulunmadığı bu irade karşısında farklı mahkemelerin görev alanına giren davaların objektif dava birleşmesi yoluyla da birleştirilemeyeceği sonucuna varmak mümkün olacaktır. Özellikle ihtisas mahkemelerine bu denli önem atfedilen bir irade karşısında zaten farklı görevli mahkemelerin görev alanına girdiği için muhtemelen ortak tahkikat imkânı sınırlı olacak davaların birleştirilmesinin faydalı olamayacağı kanaatindeyiz. Sonuç itibarıyla objektif dava birleşmesi için birleşen her dava hakkında aynı mahkemenin görevli olması gerektiği şeklinde bir yorum getirilmelidir.

⁵⁶ RG 12.12.2014 T., S. 29203.

3. Birlikte İleri Sürülen Talepler Arasında Aslî – Ferî Talep İlişkisi Bulunmamalıdır

Birden fazla dava konusunun bir arada ileri sürülmesi halinde ortaya çıkan dava yığılmasında, bir arada bulunan dava konularının aralarındaki ilişki dava yığılması türünü ortaya koymaktadır. Buna göre eğer bir arada bulunan talepler birbirine seçimlik ise seçimlik davadan, birbirine alternatif ise terditli davadan bahsedilecektir.

Şayet bir arada ileri sürülen talepler aynı anda ve birbirinin yerine olmayacak şekilde ileri sürülmüşse objektif dava birleşmesi ortaya çıkacaktır. Daha açık bir ifadeyle objektif dava birleşmesinde bir arada ileri sürülen talepler arasında aslîlik ve fer’îlik ilişkisinin bulunmaması gerekir⁵⁷. Her iki talep de aynı anda ileri sürülmüş olmalıdır. Bir arada bulunan talepler bazen eşit derecede ileri sürülürken bazen de bir talep diğer talebin belirlenmesine hizmet edeceği gerekçesiyle diğerine oranla biraz daha ön plana çıkarılmış olabilir. Ancak bu durumun o taleplerin birbirine ikame olacak şekilde ileri sürüldüğü sonucunu çıkarmaması gerekir.

II. Objektif Dava Birleşmesi İçin Aranan Şartlarda Eksiklik Olmasının Sonuçları

Objektif dava birleşmesi yoluyla bir arada birden fazla talebin ileri sürüldüğü durumlarda, bazen objektif dava birleşmesine ilişkin aranan şartlarda eksiklikler olabilir. Bunun yanında bazı durumlarda da objektif dava birleşmesi için aranan şartlar tam olmasına karşın her dava için aranan genel şartlarda eksiklikler ortaya çıkabilir.

Söz konusu ikili ayırım dikkate alınarak, öncelikle objektif dava birleşmesinin şartları ile ilgili olmayan eksiklikler halinde nasıl kararlar verilebileceğinin üzerinde durulabilir. Bu noktada objektif dava birleşmesinde birleşen taleplerin her birinin ayrı talep, ayrı dava olduğunu değerlendirmek gerekecektir. Buna göre birleşen her dava hakkında dava şartlarının ve ilk itirazların ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir⁵⁸. Dolayısıyla

⁵⁷ Pekamtez/Atalay/Özekes, s. 478; Ulukapı – Usul, s. 218; Karşlı, s. 383.

⁵⁸ Alangoya, s. 29; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 32; Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 535.”... Genel olarak yapılan bu açıklamadan sonra, objektif dava birleşmesi şeklinde açılan eldeki dava taleplerinin her birinin belirsiz olacak olup olmadığının ayrı ayrı değerlendirilmesi...” 22. HD. 31.12.2012 T., 2012/30463 E. 2012/30091 K (Sinerji İçtihat ve Bilgi Bankası).

dava şartlarında eksiklik olan (veya ilk itirazları yerinde görülen) taleplerin reddi yönünde verilecek karardan sonra dava şartları tam olan (veya varsa ilk itirazları yerinde görülme) talepler hakkında dava esastan incelenmeye devam edilecektir.

Bunun yanında bazen objektif dava birleşmesinin söz konusu olabilmesi için bulunması gereken şartlarda⁵⁹ eksiklikler ortaya çıkabilir. Mahkeme objektif dava birleşmesi yoluyla birlikte ileri sürülen taleplerin bir arada ileri sürülmesi noktasında gereken şartların gerçekleşmediğini tespit ederse böyle bir durumda birlikte açılmış davaları ayırmak zorundadır⁶⁰. Söz konusu duruma ilişkin ilk açıklama objektif dava birleşmesi yoluyla ileri sürülen talepler hakkında mahkemenin yetkili ve görevli olmadığı durumlarda ortaya çıkabilir. Buna göre objektif dava birleşmesinde mahkemenin tüm talepler için yetkili ve görevli olması gerekliliğini incelediğimiz yukarıdaki⁶¹ başlıkta da belirtildiği gibi görev ve yetki nedeniyle objektif dava birleşmesinin kabul edilmediği durumlarda yetkili ve görevli olmadığı dava hakkında yetkisizlik veya görevsizlik kararı vermelidir⁶². Bunun yanında yetkili ve görevli olduğu talepleri ise verdiği ayırma kararından sonra incelemeye devam edecektir.

Yine mahkeme, objektif dava birleşmesi yoluyla ileri sürülen talepler hakkında tahkikatın daha iyi yapılabileceği öngörüsüne sahip olursa davaların ayrılmasına karar verebilir⁶³. Bu noktada objektif dava birleşmesi için HMK m. 110'da aranan şartların sağlanmış olmasına rağmen davaların ayrı incelenmesinin daha sağlıklı olacağını düşünen hâkime, davaların ayrılması noktasında her zaman kullanacağı bir takdir hakkının sağlanmış olduğunu söyleyebiliriz.

Bazen objektif dava birleşmesi yoluyla ileri sürülen talepler aslında aynı davacı tarafından aynı davalıya karşı değil aynı davalı tarafından birden fazla davalıya karşı ileri sürülmüş olabilir. Bu durumda bir tarafta bulunan birden fazla kişiyi ilgilendiren talep vardır. Daha açık bir ifadeyle dava

59 **Bkz. C.**

60 **Kuru, C.II, s. 1501; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 43; Saenger – Kommentar § 260 Rn. 1, 25; Musielak, , § 260 Rn. 10.**

61 **Bkz. C-I-2.**

62 **Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 535; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 43.**

63 **Kuru, C.II, s. 1501; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 43 – 47.**

yığılması terimi karşılığını davanın konusu (objesi) üzerinde değil davanın tarafları (süjeleri) üzerinde göstermektedir. Dolayısıyla aslında dava arkadaşlığı varken birleşen talepler kanaati ile böyle bir dava açılmış olabilir. Söz konusu durumda davaya dava arkadaşlığının olduğundan hareketle devam edilmesi gerekir⁶⁴. Ancak davaya taraf teşkili noktasında dava arkadaşlığının da dikkate alınarak devam edilebilmesi için mecburi dava arkadaşlığının geçerli olduğu durumlarda tüm dava arkadaşlarının teşkilinin sağlanmış olması gerekir. Söz konusu durumda ortaya çıkan dava arkadaşlığı, duruma göre mecburi veya ihtiyari dava arkadaşlığı şeklinde mevcuttur ve söz konusu kurumların özelliği çerçevesinde incelemeye tâbi olacaktır.

D. Objektif Dava Birleşmesinin Türleri

I. Genel Olarak

Objektif dava birleşmesinde, aynı anda birden fazla talebin, aralarında aslı – fer’i talep ilişkisi olmaksızın, aynı davalıya karşı ileri sürülmesi durumundan bahsedilmektedir. Dolayısıyla aynı davacının aynı davalıya karşı birden fazla talebi ileri sürdüğü her durumda birden fazla talebin olduğu gerekçesiyle objektif dava birleşmesinin ortaya çıkacağı söylenemez. Burada önemli olan söz konusu birden fazla talebin aynı anda aralarında aslı fer’i talep ilişkisi olmadan ileri sürülmesidir. Aynı anda talep edilen bu birden fazla talep, objektif dava birleşmesini ortaya çıkarır. Ancak aynı anda istenme durumu bazı noktalarda farklılık gösterebilir. Daha açık bir ifadeyle aynı anda istenen talepler bazen eşit derecede iken bazen bir talep diğeri ile aynı anda istenmiş olmakla beraber diğer talebin belirlenmesine hizmet ediyor olabilir. Ancak ikinci durumda da birden fazla talebin aynı anda istenmesi durumu söz konusudur. Zira bir diğerinin seçimliği veya reddi halinde yerine geçecek yani ikamesi olabilecek bir talep değildir. Objektif dava birleşmesinin bu türlerini biz Eşit Dereceli Objektif Dava Birleşmesi ve Aşamalı Objektif Dava Birleşmesi olarak ikiye ayırarak incelemeye çalıştık.

II. Eşit Dereceli Objektif Dava Birleşmesi

Alman Hukukunda “Kumulative Klagenhäufung” olarak ifade edilen ve Türk Hukukunda kümülatif dava birleşmesi olarak değerlendirilen bu durum,

⁶⁴ Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 535.

objektif dava birleşmesinin en sık uygulanan ve bilenen türüdür. Davacının aynı anda ileri sürdüğü taleplerinin aynı derecede ileri sürüldüğü durumda birikmiş (kümülatif) dava birleşmesi ortaya çıkar⁶⁵. Taleplerin birikmiş olarak ileri sürülmesinde mahkeme, bütün taleplerle aynı zamanda ilgilenir ve tüm bu talepler için aynı zamanda karar verir. Mahkemenin ortaya konulan taleplerden bir kısmını reddetmek suretiyle kısmi hüküm vermesi de mümkündür⁶⁶.

Birikmiş dava birleşmesinde birleşen dava konularının ayrı ayrı belirtilmesi gerekmektedir. Özellikle ispata muhtaç her bir hukukî durumun tespitinde ve talebin hükmü karşılması noktasında taleplerin ferdileştirilmemesi sorunlar ortaya çıkarabilecektir⁶⁷.

III. Aşamalı Objektif Dava Birleşmesi

Objektif dava birleşmesinin bir diğer türü Alman Hukukunda “Eventuelle Klagenhäufung” olarak adlandırılan dava yığılmasının bir türü olarak (uneigentlicher eventualhäufung) ortaya çıkmaktadır. Türk Hukukunda terditli davanın karşılığı olarak kabul edilen “Eventuelle Klagenhäufung”da aynı anda ileri sürülen talepler vardır. Burada davacı taleplerini bazen öncelik – sonralık ilişkisine göre bir sıraya koymuşken bazen de aslîlik – fer’ilik ilişkisine göre derecelendirmiştir. İlk durumda Almanca terim olarak “Uneigentlicher Eventualhäufung” ortaya çıkarken ikinci durumda “Eigentlicher Eventualhäufung” ortaya çıkmaktadır. Bunlardan “Eigentlicher Eventualhäufung”da ileri sürülen birden fazla dava arasında aslîlik – fer’ilik ilişkisi mevcuttur. “Eigentlicher Eventualhäufung” Türk Hukukunda terditli davaya karşılık gelmekte ve inceleme konumuz dışında kalmaktadır. Buna karşın “Uneigentlicher Eventualhäufung”un objektif dava birleşmesinin bir türü olduğu kanaatindeyiz.

Hukukumuzda hukukî terim bakımından karşılığını aşamalı objektif dava birleşmesi olarak bulabilecek “Uneigentlicher Eventualhäufung”da, davacının ileri sürdüğü taleplerden birisi bir diğeri karşısında daha önce incelenmelidir. Ancak daha önce inceleniyor olması ikinci talebin akıbetinin

⁶⁵ Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 535 – 536; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 43 – 47; Saenger – Kommentar § 260 Rn. 7; Musielak, § 260 Rn. 2.

⁶⁶ Saenger – Alternative, s. 861.

⁶⁷ Saenger – Alternative, s. 861.

birinci talebe bağlı olduğu sonucunu ortaya koymayacaktır⁶⁸. Bu dava birleşmesinde birincil talep de asıl talep gibi aynı cinsten hukukî veya ekonomik amaca yönelmiştir⁶⁹.

Davacı, önceye aldığı talebiyle, sonradan ileri süreceği talebine zemin hazırlamaktadır. Bu durumda birleşen talepler aynı amaca hizmet ediyordur⁷⁰. Daha açık bir ifadeyle her iki durumda da ileri sürülen talepler aynı anda istenmektedir ve ikincil talebin kabulü birincil talebin reddi şartına bağlı değildir⁷¹. Bu durumda birincil talep ikincil talebin maddi hukuk bakımından gerekçesine zemin hazırlayabilir⁷².

Aşamalı objektif dava birleşmesinde mahkeme ileri sürülen taleplerin öncelik sonralık ilişkisi ile doğal olarak bağlıdır. Zira o taleplerden birini inceleyen mahkeme, diğer talep hakkında daha sağlıklı ve kolay bir şekilde karar verebilecektir. Ancak bu bağlılığın sebebi taleplerin doğasından kaynaklanır. Mahkeme asıl talebe yardımcı talebin asıl talebe ulaşmada bir veri olacağını görebilir ve bu çerçevede tahkikatı daha kolay devam ettirebilir⁷³.

Aşamalı objektif dava birleşmesinin Alman (dZPO § 254) ve İsviçre (sZPO Art. 85) Hukukundaki en önemli örneğini basamaklı dava olarak Türkçeye çevrilebilecek⁷⁴ “Stufenklage” teşkil etmektedir⁷⁵. Bu davada

⁶⁸ **Saenger** – Alternative, s. 861; **Merle**, s. 436; **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 535 – 536.

⁶⁹ **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 535.

⁷⁰ **Merle**, s. 436.

⁷¹ **Saenger** – Alternative, s. 861.

⁷² **Merle**, s. 437.

⁷³ **Saenger** – Alternative, s. 861.

⁷⁴ Türk Hukukunda Özkaya – Ferendeci “Stufenklage”nin kelime anlamının basamaklı dava olduğunu belirttikten sonra hukuki açıdan karşılığını kademeli dava olarak değerlendirmiştir. (**Özkaya – Ferendeci**, H. Özden, Alman ve İsviçre Hukukları’ndaki Kademeli Dava (Stufenklage) ile 6100 Sayılı HMK’ya Göre Belirsiz Alacak Davası’nın Karşılaştırılması, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl 2012, Cilt. 18, S. 1, s.353 – 382, s. 359 dn.18).

⁷⁵ Türk hukuku açısından basamaklı davanın objektif dava birleşmesinin bir türü olduğunu ortaya koyan görüşler için bkz. **Ercan**, İbrahim, Belirsiz Alacak ve Tespit Davası, Konya, 2013, s. 79 – 83; **Özkaya – Ferendeci**, s. 361 – 362, 367, 372; **Simil**, Cemil, Belirsiz Alacak Davası, İstanbul, 2013, s. 157. Öğretide ileri sürülen genel görüşe göre terditli dava yerine basamaklı dava terimi de kullanılabilir (**Postacıoğlu**, İlhan, Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul, 1975, s. 269; **Yılmaz** – Şerh, s. 773; **Kuru**, C.II, s.

davacı önce davalının elinde bulunan belgeleri görmeyi talep etmekte, bu belgeleri gördükten sonra talep sonucunu belirleyebilmektedir⁷⁶. Dolayısıyla burada olası bir ikinci talep söz konusudur. Davacı asıl talebine zemin hazırlamak için ilk talepte bulunmuştur. Basamaklı davada davanın açılmasıyla birlikte bütün talepler ve bu arada basamaklardan birisini teşkil eden eda talebinin de derdest olduğu kabul edilmektedir⁷⁷. Daha açık bir ifadeyle davacı her iki talebini de aynı anda ileri sürmüştür ama bir talebini bir adım daha ön plana çıkarmıştır⁷⁸.

Türk Hukukunda, basamaklı davanın yasal düzenlemesi olmasa da kullanımını engelleyen bir düzenlemenin olmadığından hareketle kabul edilebileceği ileri sürülmüştür. Gerçekten de belirsiz alacak davası ile birlikte karşı tarafın vereceği bilgiye göre dava konusunu belirleyebilecek davacının, karşı taraftan bilgi alma hakkı çerçevesinde basamaklı dava açabileceği, hukuken kabul edilmesi gereken bir ihtiyaçtır⁷⁹. Dolayısıyla objektif dava birleşmesi marifetiyle birleşen davalardan birisinin karşı taraftan bilgi alınmasına yönelik talep olması bir diğer talebin ise belirsiz

1495). Buna karşın bir başka görüşe göre basamaklı dava terditli davadan farklıdır. Terditli davada, davacı birden fazla talebini aralarında aslilik –ferilik ilişkisi kurarak davalıya karşı dava dilekçesinde alternatifli olarak ileri sürmektedir. Burada öncelikle aslı talep hakkında, olmazsa ferî talep hakkında karar verilmesi istenmektedir. Ancak basamaklı davada, talepler alternatifli olarak ileri sürülmemekte, taleplerden birisi, diğer talebin yardımcı olacak şekilde ileri sürülmektedir. Davacı, talep sonucunu kesinleştirebilmek için öncelikle davalıdan bilgi istemekte ve bu bilgilerin yardımıyla olası ikinci talebini belirlemeye çalışmaktadır. (Ercan, s. 79 – 80; Özkaya – Ferendeci, s. 362 – 363).

⁷⁶ Ercan, s. 32. Alman Hukukunda basamaklı dava uygulaması aile hukuku, miras hukuku, ticaret hukuku, iş hukuku, fikri ve sınai mülkiyet hukuku ve iflas hukuku alanlarında ortaya çıkmaktadır. (Özkaya – Ferendeci, s. 361).

⁷⁷ Basamaklı davanın söz konusu olduğu bu durumlarda verilen hükmün öncül talebi ve asıl talebi karşılıyor olması gerekir. Çünkü bu taleplerin her ikisi de aynı anda ve birbirine ikame olmayacak şekilde ileri sürülmüştür. (Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 535 – 536; Gasser/Rickli – Kurzkomentar, Art. 85 Rn. 5).

⁷⁸ Özkaya – Ferendeci, s. 364. Özellikle işçi alacaklarından doğan davalarda belirsiz alacak davasının açılabilir olup olmadığı konusunda basamaklı dava bir çözüm olabilecektir. İşçinin, dava dilekçesini hazırlarken alacağını tam olarak belirleyemediği durumların temelinde işverenin elindeki kayıtlar önem taşımaktadır. Buna göre işçi basamaklı dava açmak suretiyle netice talebini belirli hale getirebilecek ve ikinci basamakta işverenine karşı taleplerini sıralayacaktır. (Özkaya – Ferendeci, s. 359 – 360).

⁷⁹ Ercan, s. 32.

alacak davası olması mümkündür⁸⁰. Bu noktadan hareketle aşamalı objektif dava birleşmesi hakkında verilebilecek en güzel örnek davacının davalıya karşı ileri sürebileceği mali durumu gösteren kayıtların ibrazını istemesi ve buna ilaveten bu mali kayıtlarla beraber ilave taleplerini ortaya koymasıdır.

Nitekim uygulamada Yargıtay da verdiği kararlarda birbirinin ikamesi olabilecek şekilde ileri sürülmeyen ancak birbirine zemin hazırlayabilecek taleplerin objektif dava birleşmesi şeklinde ileri sürülebileceğini kabul etmiştir. Bu durumun en güzel örneği boşanma davasında boşanma talebinin yanında buna ilaveten tazminat ve nafaka taleplerinin de ileri sürülmesi gösterilebilir. Söz konusu durumda Yargıtay taleplerden bir kısmını aslı bir kısmını fer talep olarak nitelendirmiştir. Ancak söz konusu nitelemeye talepleri aslı ve ferî olarak ortaya koymak biri kabul edilmediği takdirde diğerinin dikkate alınabileceği sonucunu ortaya çıkarmayacaktır. Zira burada ileri sürülen asıl talep boşanma talebinin yanında söz konusu asıl talebin kabul edilmesini takiben tazminat ve nafaka gibi diğer talepler dikkate alınacaktır. Buradan hareketle Yargıtay söz konusu durumda objektif dava birleşmesinin olacağını belirtmiştir⁸¹.

80 Basamaklı dava, belirsiz alacak davasından farklı bir davadır. Basamaklı dava usul ekonomisine uygun bir şekilde davacının kendisinden kaynaklanmayan sebeplerden dolayı netice talebini davanın başında belirleyemediği durumlarda ortaya çıkar. (Özkaya – Ferendeci, s. 360, 362). Dolayısıyla basamaklı dava ve belirsiz alacak davası birleşerek objektif dava birleşmesi şeklinde ortaya çıkabilir.

81 “Kuşkusuz talebin birden fazla kalemleri kapsamaması halinde de davacının talep sonucu, asıl talep ve yardımcı (ferî) talepler olmak üzere iki bölümden oluşur. Davacının birden fazla davasını aynı dava dilekçesi ile açması halinde, bu durum "objektif dava birleşmesi" olarak tanımlanır ve davacının, her davaya ait talep sonucunu açıkça ve ayrı ayrı göstermesi gerekir. Davanın esasına ilişkin bu talepleri yanısıra davacı talep sonucu bölümünde mevcutsa ferî (yardımcı) nitelikte taleplerde de bulunabilir. Dava dilekçesinin, talep sonucu açısından özetlenen bu niteliklerine paralel olarak yapılan yargılama sonucu verilen kararda (hüküm fıkrasında) da, davacının talepleri asıl talep (esasa ilişkin talep) ve yardımcı (ferî) talepler olmak üzere iki bölüm halinde değerlendirilir ve bu taleplerin tamamı hakkında ayrı ayrı hüküm kurulması gerekir (HUMK. 388/3-4). Hemen söylemek gerekir ki, boşanma hükmü çoğu kez asıl hükmün (boşanma hükmünün) yanısıra buna bağlı yan hükümcüklerden oluşan adeta bir kombine hüküm mahiyetini haiz bulunur. Gerçekten hükmün, bozucu inşai nitelikte olan ve evlilik birliğini sona erdiren ana bölümüne bağlı ve ondan bağımsız karakteri ve işlevi bulunmayan bu hükümcüklerle, boşanma sonrası bazı ilişkiler düzenlenir. Bu yan hükümlerden bir kısmı, yine sadece ve doğrudan doğruya inşaya yönelik olabileceği gibi bir tesbite ve edime de ilişkin bulunabilir. Örneğin boşanma nedeniyle velayet hakkının taraflar arasında taksim ve tevdiine (M.K. 148/1) ya da, evlenmenin yapıldığı sıralarda dul olan kadının tekrar kendi aile ismini taşımasına müsaade edilmesine ilişkin tali kararlar, yine birer inşai sonuca yönelik olmaları nedeniyle boşanma hükmü

E. Objektif Dava Birleşmesinin Benzer Dava Çeşitleri ile Karşılaştırılması

I. Genel Olarak

Objektif dava birleşmesi ile benzer noktaları olması itibariyle mütelahik dava, terditli dava ve seçimlik dava birbirine karıştırılmaya müsait dava türleridir. Bu başlık altında bu dört dava türünü birbirleri ile karşılaştırarak inceleyeceğiz. Bu davaların tamamında bir dava yığılması (birleşmesi) söz konusudur. Ancak bu yığılmanın nasıl olduğu, farklı dava türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

II. Objektif Dava Birleşmesi – Terditli Dava

Objektif dava birleşmesi ile karşılaştırılabilecek ilk dava terditli davadır. Terditli dava, yardımcı talebin, asıl talebin kabul edilmeme ihtimali karşısında dikkate alınmasını sağlayacak şekilde yığılması, yani birleşmesi halinde ortaya çıkar⁸². Örneğin satılan bir malın parasının ödenmemesi halinde paranın ödenmesi talebi ile ortaya çıkan asıl talebin reddedilmesi ihtimaline binaen yardımcı talep olarak malın iadesinin ileri sürülmesi halinde terditli dava durumu ortaya çıkacaktır⁸³. Objektif dava birleşmesi ile terditli dava arasındaki en önemli fark objektif dava birleşmesinde birleşen talepler arasında aslî – fer’i talep ayrımı olmamasıdır. Yani birleşen talepler birbirinin ikamesi değildir.

Terditli dava yığılmasında davacı, aynı dava vakıalarında aslî ve fer’i ilişkisi şeklinde bir ayrım yapabileceği gibi farklı vakılarda da aslî ve fer’i ilişkisi kurabilir. Örneğin malın teslimi, bu olmazsa ödenen paranın iadesi aynı vakıada söz konusu iken; yolsuz tescilden dolayı tapu kütüğünün tashihi bu olmazsa önceden yapılmış vefa sözleşmesi gereğince gayrimenkulün geriye devrinde farklı vakıalar söz konusudur⁸⁴.

kompleksinde yer alan küçük ve bağımlı inşai hükümler (fer’i inşai hüküm) olarak değerlendirileceklerdir. (Doç.Dr. Ergün Önen, İnşai Dava-Ankara 1981-S.66-67)” HGK. 23.6.1993 T., 2/133-481 (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

82 Üstündağ – İddia, s. 219; Kuru, C.II, s. 1515; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 273; Karlı, s. 383; Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 472.

83 Muşul – Terdit, s.43, 106 – 107.

84 Üstündağ – İddia, s. 219.

Terditli davada ileri sürülen birden fazla talep arasında aslî – fer’i talep ilişkisi bulunmaktadır. Bu taleplerden ikinci sırada ileri sürülenin ele alınabilmesi ilk talebin reddi şartına bağlıdır. Talebi ileri süren taraf bakımından da ikinci talep ilk talebin reddi ihtimaline karşılık ileri sürülmüştür. Yani asıl talebin reddi şartıyla yardımcı talep hakkında karar verilebilecektir⁸⁵. Buna karşın objektif dava birleşmesinde taleplerin birbirinin yanında birleşmesi söz konusu olduğu için mahkeme tarafından birleşen taleplerin hepsi için hüküm verilmesi gerekecektir⁸⁶.

Terditli davanın kabul edilme amaçlarından birincisi, objektif dava birleşmesinde olduğu gibi, terdit ilişkisi içinde ileri sürülecek taleplerin farklı yargılamaya konu olmasını önleyerek zaman ve masraf kaybına engel olmak, yani usul ekonomisi ilkesine uygun hareket edilmesini sağlamaktır. Bunun yanında ikinci olarak; terdit ilişkisi içinde olan bu taleplerin farklı yargılamaya konu edilmesi halinde ortaya çıkması muhtemel çelişkili kararların doğumuna engel olabilmektir⁸⁷.

III. Objektif Dava Birleşmesi – Mütelahik Dava

Objektif dava birleşmesi ile mukayese edilebilecek bir diğer dava türü ise mütelahik davadır. Mütelahik davada davacı, dava konusu bir veya birden fazla talebini haklı gösteremeye yarayacak birden fazla hukukî sebebe dayanmaktadır. Yani mütelahik davanın asıl şartı birden fazla hukukî sebeple talebin haklı kılınmasını sağlamaktır. Yığılma hukukî sebepte olmalıdır⁸⁸. Objektif dava birleşmesinde ise dava konusunda yani talepte yığılma söz konusudur. Örneğin trafik kazasından kaynaklanan maddî ve manevî tazminat taleplerinde aynı dava sebebine dayanan iki talep söz konusu olduğu için objektif dava birleşmesi söz konusudur. Buna karşın davacı tek talebini birden fazla hukukî sebebe dayandırıyororsa örneğin hem

85 Üstündağ – İddia, s. 219.

86 Üstündağ – İddia, s. 217; Pekcantez/Atalay/Özekes, s. 476.

87 Muşul – Terdit, s. 44.

88 Kuru, C.II, s. 1502; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 277; Karşı, s. 387; Pekcantez/Atalay/Özekes, s. 493. Örneğin zilyetliğin gasbından doğan zararların tazmini için davacı Medeni Kanunun zilyetliğin idesine ilişkin hükümlerine dayanabileceği gibi Borçlar Kanunundaki haksız fiil hükümlerine de dayanabilir. (Postacıoğlu, s. 268).

sözleşme hem de haksız fiil ilişkisine dayandırılırsa böyle bir durumda objektif dava birleşmesi değil mütelahik dava ortaya çıkar⁸⁹.

IV. Objektif Dava Birleşmesi – Seçimlik Dava

Objektif dava birleşmesi ile karşılaştırılabilecek son dava türü ise seçimlik davadır. Seçimlik dava durumunda da yığılan veya birleşen talepler vardır. Ancak bu talepler seçimlik borç halindedir. Söz konusu borçlardan birinin ifa edilmesi halinde diğer borç artık ortadan kalkar. Mahkeme dava sonucunda davalı borçluyu seçimlik borçlara mahkûm eder ancak davalı bunlardan birini yerine getirerek borcundan kurtulacaktır. Seçimlik dava seçim hakkının borçluda olduğu durumlarda ortaya çıkabilir. Seçim hakkı alacaklıda ise seçimlik dava ortaya çıkmaz⁹⁰. Seçimlik davada seçimlik iki borç var iken objektif dava birleşmesinde aynı anda istenen iki borç söz konusudur. Yani objektif dava birleşmesinde birinin diğerinin yerine talep konusu edildiği iki dava değil aynı anda talep edilen birden fazla dava konusu vardır.

F. Objektif Dava Birleşmesinin Gerçekleştiği Davalarda Ortaya Çıkan Özel Durumlar

I. Genel Olarak

Objektif dava birleşmesi, özellikle dava konusunun belirlenmesinde ve bunun devamında kararın kesinleşmesinde önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Zira objektif dava birleşmesinde birleşen dava konuları ve bunları karşılayan hüküm, söz konusu kurumun mantığını belirtmiş olacaktır⁹¹.

Objektif dava birleşmesinde her biri tek başına bir dava konusu teşkil edilebilecek talebin olduğu sonucunu kabul etmek, ortaya çıkması muhtemel

⁸⁹ Saenger, s. 860

⁹⁰ Seçim hakkının alacaklıya ait olduğu durumlarda alacaklı seçimlik bu hakkını kullanacak ve ona göre belirlediği bu borç hakkında davasını açacaktır. (Kuru, C.II, s. 1495; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 275 – 276; Karşlı, s. 386; Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 475). “Somut olayda, sadece ecrimisil isteği yer almamış onun yanında, el atmanın önlenmesi ve yıkım isteğiyle birlikte haksız eylemden kaynaklanan bir tazminat istenmiştir. Hazine seçimlik hakkını kullanarak doğrudan doğruya genel mahkemeye dava açtığından...” HGK. 02.03.2005 T., 1-116/135 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁹¹ Saenger – Alternative, s. 860.

soruların cevaplandırılmasını sağlayacaktır. Bu itibarla objektif dava birleşmesinde birlikte ileri sürülen taleplerin tamamı ister eşit dereceli objektif dava birleşmesi olsun isterse aşamalı objektif dava birleşmesi olsun dava konusu edilmekle birlikte derdest durumdadır⁹². Dolayısıyla objektif dava birleşmesinde ortaya çıkacak özel durumlar hakkında değerlendirmeler yapılırken şu hususların göz önünde bulundurulması gerekir: Öncelikle objektif dava birleşmesinde aynı anda derdest ve her biri ayrı bir dava konusu olan talepler bulunmaktadır. Bunun yanında söz konusu talepler usul ekonomisi ilkesi ve bir arada ileri sürülen talepler hakkında çelişkili kararlar verilmesini önleme amacıyla birlikte incelemeye tâbi tutulmaktadır. Bu başlık altında belirtilen iki özellik ekseninde objektif dava birleşmesinde ortaya çıkan özel durumlar hakkında incelemeler yapmaya çalışacağız.

II. Tahkikatın Ortak Olması

Objektif dava birleşmesinde birleşen ama özünde birbirinden bağımsız olan talepler birlikte incelenir⁹³. Objektif dava birleşmesinin temelinde yer alan usul ekonomisine uygun hareket edilmesi prensibi doğrultusunda birlikte ileri sürülen talepler için ortak yargılama yapılması objektif dava birleşmesinin kabulü açısından bir dayanak oluşturmaktadır. Zira tahkikat aşamasının ortak olması bir veya birden fazla vakıa hakkında yeniden emek ve masraf harcamasını engelleyecek ve böylece usul ekonomisine uygun hareket edilmiş olacaktır. Bu noktada ortak olan tahkikat, objektif dava birleşmesine konu olan her talebi ilgilendiren incelemeler hakkında geçerli olacaktır.

III. Taleplerin Ayrı Değerlendirilmesi ve Ayrı Hüküm Verilmesi

Objektif dava birleşmesinde birleşen taleplerin birlikte dava konusu edilmiş olmasının bir sonucu olarak bu taleplerin bir arada görülüp karara bağlanması gerekir⁹⁴. Ancak birleşen tüm bu taleplerin her biri, birbirinden

⁹² Merle, s. 442; Saenger – Kommentar § 260 Rn. 12.

⁹³ Kuru, C.II, s. 1500; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 478; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 276; Ulukapı – Usul, s. 218; Karşı, s. 383; Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 534; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 28; Musielak, , § 260 Rn. 1; Aksoy, s. 210.

⁹⁴ “Davacı, davalının, taşınmazına fuzuli işgal sebebiyle el atmanın önlenmesini ve 4800 lira ecrimisilin tahsiline karar verilmesini istemiştir. Ayrı ayrı davalının konusu olabilecek bu tür isteklere objektif dava birleşmesi denilir. Her iki davanın birlikte

ayrı değerlendirilecektir. Yine bu ayrı değerlendirmenin bir sonucu olarak her bağımsız talep hakkında ayrı karar verilebilecektir. Çünkü bu talepler sonuçta tek başına dava konusu edilebilen taleplerdir ve onların ortak tahkikata tâbi olması aynı sonucu paylaşmak zorunda oldukları anlamını ortaya çıkarmaz⁹⁵. Bu düşüncelere paralel olarak davacı söz konusu taleplerden birinden feragat ederken diğer talep hakkında davaya devam edilmesini isteyebilir. Benzer durum kabul beyanı açısından da geçerli olacaktır. Yani davalı, davacının taleplerinden bir kısmının kabulüne kalan kısmı hakkındaki davanın devamına karar verilmesini talep edebilecektir⁹⁶.

Objektif dava birleşmesinde birleşen her bir talep için ayrı karar verilebiliyor olması⁹⁷ birleşen taleplerden yalnız birinin ya da bir kaçının veya taleplerden bir bölümünün konusuz kalması halinde, diğer talepler hakkında yargılamaya devam edilip karar verilmesi sonucunu da sağlayacaktır.⁹⁸ Çünkü birleşen talepler birbirinden bağımsız taleplerdir⁹⁹.

görülmeli gerekir. Bu iki dava da birlikte açıldığına göre yine birlikte görülüp karara bağlanması gerekir.” 8. HD. 13.7.1984 T., 7311/7313 (**Kuru**, C.II, s. 1496 – 1497; **YKD**. 1984/10 s. 1515-1516); Aynı yönde bkz. HGK 23.6.1993 T., 2/133-481 (**Kuru**, C.II, s. 1497).

⁹⁵ **Merle**, s. 447; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 477; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 276; **Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 140; **Alangoya**, s. 31; **Yılmaz – Şerh**, s. 773; **Karşlı**, s. 383; **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 534 **Özekes**, s. 1389; **Ermeneç**, İbrahim, Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul, Ankara, 2009, s. 70.

⁹⁶ **Kuru**, C.II, s. 1500; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 477; **Ulukapı – Usul**, s. 218; **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 534 – 535; **MünchKommZPO – Becker-Eberhard** § 260 Rn. 31; **Saenger – Kommentar** § 260 Rn. 37; **Aksoy**, s. 210 – 211; **Ermeneç**, s. 70.

⁹⁷ “...6100 sayılı Kanununun 110. maddesinde düzenlenen, davacının aynı davalıya karşı birbirinden bağımsız birden fazla asli talebini aynı dava dilekçesinde ileri sürmesi olarak tanımlanan davaların yığılması (objektif dava birleşmesi) halinde, talep sayısı kadar dava bulunduğu kabul edildiğinden ve aynı Kanununun 297/2. maddesi uyarınca da her bir talep bakımından ayrı ayrı hüküm verilmesi gerektiğinden,” 22. HD. 31.12.2012 T., 2012/30463 E. 2012/30091 K. (**Sinerji İçtihat ve Bilgi Bankası**).

⁹⁸ “..Bununla birlikte bir davada davacının talebi asıl talep ve yardımcı talepler olmak üzere iki bölümden oluşur. Bundan başka objektif dava birleşmelerinde, birden fazla asıl talep vardır. Bu taleplerden yalnız birinin ya da bir kaçının veya asıl talebin bir bölümünün konusuz kalması halinde, diğer talepler hakkında yargılamaya devam edilip karar verilmesi gerekir...” HGK. 25.1.2006 T., 2005/10-766 E., 2006/16 K. (**Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası**).

⁹⁹ **Kuru**, C.II, s. 1500; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 477; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 276; **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 537; **MünchKommZPO – Becker-Eberhard** § 260 Rn. 31.

Söz konusu durumda birleşen bu talepler için duruma göre kısmi hüküm ve tam hüküm ayırımı ortaya çıkabilecektir. Kısmi hüküm birden fazla talebin aynı davada objektif dava birleşmesi şeklinde ileri sürülmesi halinde ortaya çıkabilir. Kısmi hüküm, içeriğine göre hükmün geri kalan kısmından bağımsız olacaktır¹⁰⁰. Kısmi hükümde, henüz hüküm verilmemiş kısımdan bağımsız olarak, talep sonucu hakkında kısmi hüküm verilebilir¹⁰¹.

IV. Objektif Dava Birleşmesi Sonucunda Verilen Hükme Karşı Kanun Yoluna Gidilmesi

1. Kanun Yoluna Taşınabilme Şartlarının İncelenmesi

Objektif dava birleşmesinde tahkikat aşaması, ortak olan taleplerin her biri ayrı değerlendirmeye tâbidir ve bunun uzantısı olarak her bir talep hakkında ayrı hüküm verilebilir. Söz konusu durum, bu taleplerin hüküm altına alınmasından sonra bir kısmının kanun yoluna taşınması bir kısmının taşınmamasını mümkün kılabilirdiği gibi kanun yoluna taşınabilirlik noktasından bağlı olacağı ölçütleri de belirleyecektir.

Objektif dava birleşmesinde aslında her biri birbirinden ayrı dava konusu edilebilecek taleplerin tek başına veya bir arada kanun yoluna taşınmasında, kanun yoluna ilişkin parasal sınırın nasıl belirleneceği konusunda iki görüş ileri sürülebilir. Bu konuda ileri sürülen ilk görüş, objektif dava birleşmesinde bir araya gelen taleplerin değerinin toplanması sonucunda kanun yoluna ilişkin parasal sınırın belirlenmesidir. Buna göre objektif dava birleşmesine konu olan bir talep tek başına kanun yoluna ilişkin parasal sınırı aşmamasına rağmen birleşen taleplerin değeri toplandığında bu parasal sınırı aşıyorsa söz konusu talepler birlikte kanun yoluna taşınabilir¹⁰².

Uygulamada Yargıtay Hukuk Genel Kurulu HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde verdiği bir kararında objektif dava birleşmesinde kanun yoluna başvuru sınırının birleşen taleplerin toplam değeri üzerinden dikkate alınması gerektiğini kabul etmiştir. Bu görüşüne ise iki gerekçe göstermiştir. Bunlardan ilki HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde objektif dava birleşmesinde davada görevli mahkemeyi belirlerken birleşen dava

¹⁰⁰ Pekanitez/Atalay/Özkes, s. 477, 805; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 276; Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 537.

¹⁰¹ Kuru, C.IV, s. 4625; Üstündağ – Yargılama, s. 166 – 167.

¹⁰² Saenger – Alternative, s. 861; MünchKommZPO – Becker-Eberhard § 260 Rn. 56.

konularının toplanmasından hareket edildiğidir. İkincisi ise harca esas değer in yine birleşen taleplerin toplam meblağı üzerinden dikkate alındığı sonucudur¹⁰³

Bu görüş karşısında ileri sürülebilecek ikinci görüş objektif dava birleşmesinde kanun yoluna taşınabilirlik noktasında parasal sınırın her bir dava konusu için ayrı ayrı belirlenmesi gerektiği görüşüdür. Bu görüşü kabul eden bir başka Yargıtay kararında ise objektif dava birleşmesinde her dava bağımsız olduğundan, kesinlik sınırının toplam miktara göre değil, anılan her bir davacı bakımından ayrı ayrı ele alınması gerektiği vurgulanmıştır¹⁰⁴.

Kanaatimizce kanun yoluna taşınabilirlik noktasındaki parasal sınırın birleşen her bir talep için ayrı ayrı dikkate alınması gerekir. Öncelik Yargıtay'ın aksi görüşü kabul ettiği Hukuk Genel Kurulu kararındaki gerekçelerinden ilki objektif dava birleşmesinde görevli mahkemeyi belirleyen HUMK m. 3 hükmü idi. Ancak mevcut yasal düzenlemelerimizde HMK parasal sınır üzerinden görevin belirlenmesi kuralını ortadan kaldırmıştır. Artık görev belirlenirken müddeabihin değeri değil niteliği önem arz etmektedir. Bunun yanında HGK'nun görüşüne kabul ettiği bir diğer dayanak ise objektif dava birleşmesinde harca esas değer in birleşen taleplerin toplam meblağı üzerinden dikkate alınmasıdır. Oysa bu zaten

103 "...Azınlıkta kalan görüş, davacının maddi ve manevi tazminat istemlerinin birlikte dava edilmekle objektif dava birleşmesine konu olsalar bile, her birinin ayrı dava olma özelliğini yitirmediklerini ve temyiz edilebilme sınırının her bir davanın değerine göre belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüş ise de bu görüş çoğunluk tarafından benimsenmemiştir. Çoğunluk görüşü, objektif dava birleşmesinin söz konusu olduğu durumda, görev yönünden nasıl toplam dava değeri esas alınıyor ve harç ta bu değer üzerinden tahsil ediliyor ise temyiz edilebilirlik sınırının da toplam değer üzerinden belirlenmesi gerektiği, yönünde oluşmuş; sonuçta davacı tarafından 10.000 TL manevi+760,00 TL maddi tazminat olmak üzere toplam 10.760,00 TL tazminat istenmiş ve bu istemin mahkemece reddedilerek, temyize konu edilmiş olmasına göre, bu miktarın 1.400,00 TL temyiz (kesinlik) sınırının üzerinde olduğu, temyiz incelemesinin maddi tazminat istemini de içermesi gerektiği sonucuna varılarak, ön sorunun reddi ile işin esasının incelenmesine geçilmesine oy çokluğu ile karar verilmiştir..." HGK. 27.1.2010 T. 2010/4-28 E., 2010/8 K. (**Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası**)

104 "...Somut olayda, davacılar arasında ihtiyari dava arkadaşlığı bulunduğu olduğundan ve objektif dava birleşmesinde, her dava bağımsız olup, kesinlik sınırı, toplama göre değil, her dava için ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Kısmen kabul edilen bu miktarlar, ayrı ayrı nazara alındığında, yukarıda anılan madde hükmüne göre temyiz sınırının altında kaldığı cihetle, davalı vekilinin, anılan davacıların her biri bakımından temyiz isteminin reddine karar verilmesi gerekmiştir..." 11. HD. 9.3.2009 T., 2007/13628 E., 2009/2622 K. (**Kazancı İçtihat Bilgi Bankası**).

birleşen taleplerin ayrı harca tâbi olmasının doğal bir sonucudur. Yani bu talepler için alınan toplam harç nispi harçlarda harca esas değer belirlenir. Bu meblağın her bir dava konusundan ayrı ayrı alınması ile dava konularının toplanması ve bunun üzerinden alınması arasında bir fark yoktur. Her durumda dava konularına belirlenen o oran uygulanır.

Öte yandan objektif dava birleşmesinde her bir talebin ayrı dava konusu edilebiliyor olması, yine her bir talep hakkında ayrı hüküm verilebiliyor olması taleplerin bağımsız değerlendirmeye tâbi olması özelliği, kanun yoluna taşınma aşamasında da geçerli olmalıdır. Buna göre birleşen her bir talep hakkında bağımsız sonuçlar verilebiliyor olması ve bağımsız kanun yoluna taşınmıyor olması karşısında kanun yoluna taşınma açısından parasal sınırın ayrı ayrı dikkate alınmasını gerektirdiği kanaatindeyiz.

2. Kanun Yoluna Taşınmayan ve Taşınan Taleplerin Şekli Anlamda Kesin Hüküm Halini Alması

Objektif dava birleşmesinde birleşen taleplerin bir kısmı hakkında verilen kısmi hükme karşı ayrı kanun yollarına başvurulabilir. Çünkü birleşen her bir talep birbirinden bağımsızdır. Buna paralel olarak kısmi hüküm ayrı icra edilebilir ve daha sonra verilecek hükümden bağımsız olarak kesin hüküm halini alır. Objektif dava birleşmesinde verilen hüküm taleplerinden yalnızca birinin kabul veya reddi tek başına temyiz edilebilir. Öğretide kısmi temyiz olarak da tanımlanan bu durumda, hükmün temyiz edilmeyen kısmi temyiz süresinin geçmesi ile kesin hüküm halini alır¹⁰⁵. Yargıtay, bu durumda tarafların temyizi ile bağlı olacak temyiz edilmeyip kesinleşen kısım hakkında temyiz incelemesi yapamayacaktır¹⁰⁶. Öte

¹⁰⁵ **Kuru**, C.IV, s. 4625; **Üstündağ** – Yargılama, s. 166 – 167; **MünchKommZPO** – Becker-Eberhard § 260 Rn. 52.

¹⁰⁶ "Objektif dava birleşmesi" halinde verilen hüküm taleplerinden yalnızca biri örneğin, manevi tazminatın kabul ya da reddi temyiz edilip boşanmaya ilişkin hükmün esas ile maddi tazminat, yoksulluk nafakası, velayet iştirak nafakası ve fer'i (yardımcı) diğer sonuçlar temyiz edilemiyebilir. Bu hal doktrinde "kısmi temyiz" olarak tanımlanır ve kısmi temyiz (yani hükmün bir kısmının temyiz edilmemiş olması) halinde, hükmün temyiz edilmeyen kısmi temyiz süresinin geçmesi ile kesinleşir. Başka bir ifade ile kesin hüküm oluşur. Hükmün süresinde temyiz edilmeyerek kesinleşen kısım yalnız başına icra edilebilir ve icraya konulabilir. (Prof. Dr. Saim üstündağ-Medeni Yargılama Hukuku Cilt 2. İstanbul 1977 üçüncü bası, S.87). Yargıtay, tarafların temyizi ile bağlıdır. Yani kısmi temyiz halinde Yargıtay hükmün temyiz edilmeyen ve bu nedenle kesinleşen bölümü hakkında temyiz incelemesi yapamaz ve hükmün temyiz edilmeyen bölümünü bozamaz.

yandan hükmün kısmi temyiz nedeniyle temyiz edilmeyen kısmı ile temyiz edilmesine karşın onanan kısmı arasında kesin hükmün bağlayıcılığı ve hükmün infaz edilmesi bakımından hiçbir fark olmayacaktır.

Bu açıklanan nedenlerle kanun yoluna taşınmamış ve bu nedenle kesinleşmiş talepler hakkındaki hükümlerin bundan sonra ilamlı icraya konu olabileceği kanaatindeyiz. Öte yandan kanun yoluna taşınan taleplerin durumu ise kanun yolu incelenmesinin sonucuna tâbi olacaktır. Daha açık bir ifadeyle kanun yoluna taşınmayan taleplerden bağımsız olarak incelenmeye devam edilecektir.

Söz konusu düşüncelerin devamı olarak objektif dava birleşmesi yoluyla ilk derece mahkemesinde incelenen ve ilk derece mahkemesi kararından sonra kanun yoluna taşınan hükmün bir kısmının onanması veya bozulması da mümkündür. Bu durumda da kısmi temyiz için kabul ettiğimiz hususların geçerli olması gerektiği kanaatindeyiz. Dolayısıyla temyiz edilen ve onama suretiyle şekli anlamda kesin hüküm halini alan talepler için kesinleşmeden bahsedilirken diğer kısmın bozmaya uğraması sonucunda yeniden incelenmek üzere ilk derece mahkemesine gönderilecektir.

3. Yargılama Giderleri

Objektif dava birleşmesinde birleşen davalar her biri aslında tek başına dava konusu olabilecek taleplerdir. Bu nedenle objektif dava birleşmesine birleşen davaların her biri için ayrı ayrı olmak şartıyla ve bunların toplamını sağlayacak şekilde yargılama giderinin ortaya çıkması gerekir.

Bilindiği üzere başlıca yargılama giderleri harç ve dava sonunda haklı çıkan taraf lehine hükmolunan vekâlet ücretidir. Bu giderlerden ilki harçlar bakımından birleşen her dava için ayrı ayrı olmak üzere bunların toplamı üzerinden harç alınacaktır¹⁰⁷. Objektif dava birleşmesinde birleşen taleplerin bazısının maktu bazısının ise nispi harca tâbi olması durumunda da her bir

Kısmi temyiz halinde HUMK.nun 439/II. maddesi hükmü, hükmün yalnız temyiz edilen bölümü hakkında uygulanır. Yargıtay hükmün temyiz edilmiyen bölümünü bozamayacağı gibi, mahalli mahkeme de (teyiz edilen bölümün bozulması üzerine yapacağı tahkikat sonunda) hükmün temyiz edilmeyen (ve bu nedenle kesinleşmiş olan) bölümü hakkında yeni bir karar veremez. (Prof. Dr. Baki Kuru-Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt 4 - Dördüncü Baskı 1984-S.3354-3355).” HGK. 23.6. 1993 T., 1993/2-133 E., 1993/481 K. (**Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası**).

¹⁰⁷ **Kuru**, C.II, s. 1500; **MünchKommZPO** – Becker-Eberhard § 260 Rn. 56; **Musielak**, , § 260 Rn. 15; **Aksoy**, s. 220.

talep ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Daha açık bir ifadeyle maktu harca tâbi olan talep hakkında maktu harç, parasal değer teşkil eden diğer talep için nispi harç alınacak ve bu her iki harç toplanmak suretiyle objektif dava birleşmesinde baştan talep edilecektir¹⁰⁸.

Benzer bir yaklaşım yargılama gideri olarak kabul edilen vekâlet ücreti için de uygulanacaktır. Buna göre objektif dava birleşmesinde birleştirilen talepler birbirinden bağımsız olduğu için her bir talep için ayrı vekâlet ücreti takdir edileceği öğretide¹⁰⁹ ve uygulamada¹¹⁰ kabul edilmiştir.

SONUÇ

Objektif dava birleşmesi ile aslında her biri tek başına dava konusu edilebilecek taleplerin bir arada ileri sürülmesinin temel amacı, ortak tahkikat yoluyla usul ekonomisine uygun hareket edilmesi ve mahkemelerin birleşen talepler hakkında çelişkili kararlar vermesinin önüne geçilebilmesidir. Ancak bilindiği üzere her iki sonuç da hiçbir şart

¹⁰⁸ “Davacı boşanma davası ile istirdat isteğinde de bulunmuştur. İstirdat isteği boşanma davası ile birlikte ortaya konulduğunda objektif dava birleşmesi söz konusu olup davanın istirdat bölümü ayrıca nispi harca tâbidir.” 2. HD. 16.6.1999 T., 5171/6864 (**Kuru**, C.II, s. 1497); “...Ayrıca, davada objektif dava birleşmesi söz konusu olduğundan mahkemece haksız rekabetin önlenmesi talebi yönünden maktu, tazminat talepleri yönünden nispi harç yatırılması gerekli olup, buna göre eksik harcın Harçlar Kanunu hükümleri uyarınca tamamlattırılmasından sonra haksız rekabetin önlenmesi talebi bakımından maktu, maddi ve manevi tazminat talepleri bakımından ise ayrı ayrı maktudan az olmamak üzere nispi vekalet ücretine hükmedilmesi gerekirken bu husus nazara alınmadan yazılı şekilde vekalet ücretine hükmedilmesi bozmayı gerektirmiştir...” 11. HD. 11.1.2010 T., 2008/8717 E., 2010/149 K., (**Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası**). Aynı yönde bkz. 11. HD. 11.1.2010 T., 2008/8717 E. 2010/149 K. (**Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası**).

¹⁰⁹ **Kuru**, C.II, s. 1500; **MünchKommZPO** – Becker-Eberhard § 260 Rn. 56.

¹¹⁰ “Dava, trafik kazasındaki ölümden kaynaklanan destekten yoksun kalma tazminatı talebine ilişkindir... Kabule göre de, davacıların birlikte dava açmaları objektif dava birleşmesi niteliğinde olup davacılar ihtiyari dava arkadaşı konumundadırlar. Bu halde, mahkemece her bir davacı lehine hükmedilen tazminat miktarı üzerinden karar tarihinde yürürlükte bulunan A.A.Ü.T.'nin 12. maddesi gereğince ayrı ayrı vekalet ücreti takdir edilmesi gerekirken, hükmolunan toplam tazminat miktarı üzerinden vekalet ücretinin hesaplanması doğru olmamıştır.” 17 HD. 7.5.2013 T., 2012/9422 E. 2013/6530 K. (**Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası**); Aynı yönde bkz. 11. HD. 11.1.2010 T., 2008/8717 E. 2010/149 K. (**Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası**); 11. HD. 4.7.2013 T., 2012/14718 E. 2013/14276 K., (**Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası**); 2. HD. 3.7.1975 T., 4873/5979 (**Kuru**, C.II, s. 1500, dn. 195b); CGK 14.4.1980 T., 9/73-152 (**Kuru**, C.II, s. 1501; YKD. 1980/9 s. 1277 – 1279); 7.3.2011 T., 11.HD. 2009/8905 E. 2011/2316 K. (**Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası**)

aranmadan birden fazla davanın objektif dava birleşmesi marifetiyle bir arada ileri sürülmesini sağlamayacaktır.

Bu noktada, objektif dava birleşmesinin şartlarının önem kazandığı bir gerçektir. Söz konusu şartlardan HMK m. 110'a bakıldığında üzerinde en fazla durulabilecek şart, kanun lafzı itibarıyla “*birlikte dava edilen taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili mahkemenin bulunması*” şartıdır. Kanunda belirtilen hükmünün yorumlanması sonucunda, objektif dava birleşmesinin gerçekleştiği mahkemenin birleşen her talep hakkında hem görevli hem de yetkili olması gerektiği sonucuna varmaktayız. Her talep için yetkili olması gerektiği şartı kanunda yer alıyor olsa da burada görevli olması gerektiğinin de aranması gerekecektir. Çünkü mahkemenin yetkisini, yetkinin kesin yetki olup olmadığı ayrımını yapmadan her durumda bir şart olarak gören kanun koyucunun iradesinin, kamu düzenine ilişkin olan görevi de bir şart olarak görmeyi amaçladığı düşünülmelidir. Öte yandan özel mahkemelerin kurulduğu, asliye ticaret mahkemesinin özel görevli mahkeme haline getirildiği, sulh hukuk mahkemesinin görev alanlarının HMK m. 4 ile belirli hale getirildiği bir yargı düzeninde, mahkemelerin uzmanlaşmasına bu kadar önem verilmişken, görevin objektif dava birleşmesi için bir şart olmadığını kabul etmek doğru olmayacaktır.

Öte yandan objektif dava birleşmesine konu olan talepler arasında ekonomik veya hukukî bir bağın olması mevcut öğretiyi ve yargı kararları açısından bir zorunluluk olarak görülmemektedir. Ancak özellikle objektif dava birleşmesinin hukukî temelini de oluşturan usul ekonomisine hizmet etme ve çelişkili kararların verilmesine engel olma amaçları bakımından, ekonomik ve hukukî bağın aranmasının daha yararlı olacağı kanaatindeyiz. Zira birbirleri ile hiç bağlantısı olmayan taleplerin bir arada incelenmesinde ortak tahkikatı gerektiren bir durumun bulunma ihtimali de zayıf olacaktır. Yine bunun yanında, birbirleri ile ilgilisi olmayan taleplerin bir arada görülmesi yargılamayı güçleştirecek ve muhtemelen hâkim, objektif dava birleşmesi ile ileri sürülen taleplerin, HMK m. 167 uyarınca, yargılamanın daha iyi bir şekilde yürütülmesini sağlamak için ayrılmasına karar verecektir. Bu durum ise belki de emek ve masraf kaybına neden olacaktır.

Objektif dava birleşmesi ile ilgili ortaya konulabilecek bir diğer tespit de birleşen taleplerin kanun yoluna taşınabilme şartlarının belirlenmesi ve kanun yoluna taşınma veya taşınmamış olmanın sonuçlarıyla ilgilidir. Öncelikle birleşen her talebin aslında kendi başına bir dava konusu teşkil

ettiği düşünöldüğünde, objektif dava birleşmesi sonucunda verilen hükmün, kısmi hüküm teşkil etmesi mümkün olacaktır. Yine bu düşünce devamında verilen hükmün birden fazla talebi içermesi durumunda, kanun yoluna taşınma şartları bakımından her bir talebin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekecektir. Aksi düşünce aslında kanun yoluna taşınamayan bir hükmün, sırf objektif dava birleşmesi nedeniyle kanun yoluna taşınmasını sağlar ki bu doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Benzer bir yaklaşım da harçlar ve yargılama gideri olarak değerlendirilen vekâlet ücreti bakımından da geçerli olacaktır. Buna göre objektif dava birleşmesine konu edilen her bir talep için harç ve davada lehine karar verilen için takdir edilecek vekâlet ücreti ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Zira objektif dava birleşmesinde aslında her biri tek başına dava konusu edilebilecek ama bir arada ileri sürölmüş talepler bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksoy**, Elif, Objektif Dava Birleşmesi, (TBBD, 2015/117), s.201-232.
- Alangoya**, Yavuz, Medeni Usul Hukukunda Dava Ortaklığı, İstanbul, 1999.
- Alangoya**, H. Yavuz/ **Yıldırım M. Kamil/Deren Yıldırım**, Nevhis, Medeni, Usul Hukuku Esasları, 6. Baskı, İstanbul, 2006.
- Aşık**, İbrahim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011/97, s. 11-48.
- Bolayır**, Nur, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmeleri, İBD., Yıl 2011/85, S. 5, s. 131-147.
- Budak**, Ali Cem, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi, MİHDER, 2012/1, s. 1-24.
- Ercan**, İbrahim, Belirsiz Alacak ve Tespit Davası, Konya, 2013
- Ermenek**, İbrahim, Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul, Ankara, 2009.
- Gasser**, Dominik/**Rickli**, Brigitte, Schweizerische Zivilprozessordnung, Kurzkomentar, Zürih/St.Gallen, 2010.
- Karşı**, Abdurrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, 2012
- Kuru**, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6. Baskı, C.II – IV, İstanbul, 2001.
- Kuru**, Baki/**Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder, Medeni Usul Hukuku, 23. Baskı, Ankara, 2012.
- Merle**, Werner, Zur eventuellen Klagenhäufung, ZZP 83. Band, Heft 4, 1970, s. 436 – 469.
- Musielak**, Hans-Joachim, Kommentar zur Zivilprozessordnung, 11. Auf. 2014.
- Muşul**, Timuçin, Medeni Usul Hukuku, 3. Baskı, Ankara, 2012 (Muşul – Usul).
- Muşul**, Timuçin, Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkileri, 2. Baskı, Ankara, 2009 (Muşul – Terdit).
- Münchener Kommentar** zur ZPO 4. Auf. 2013, § 260 Rn. 4-5 (MünchKommZPO – Becker-Eberhard).
- Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku Bakımından Hizmet Tespiti ve İşçilik Haklarına İlişkin Davaların Birlikte Açılması, (Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, 2004/4, s. 1382 – 1396).

Özkaya – Ferendeci, H. Özden, Alman ve İsviçre Hukukları'ndaki Kademelı Dava (Stufenklage) ile 6100 Sayılı HMK'ya Göre Belirsiz Alacak Davası'nın Karşılaştırılması, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl 2012, Cilt. 18, S. 1, s.353 – 382.

Pekcanıtez, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku, 14. Baskı, Ankara, 2013.

Postacıoğlu, İlhan, Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul, 1975.

Rosenberg, Leo/**Schwab**, Karl Heinz/**Gottwald**, Peter, Zivilprozessrecht, 17. Auf, 2010, München.

Rüzgaresen, Cumhur, Medeni Yargılama Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Ankara, 2013.

Saenger, İngo, Klagenhäufung und alternative Klagebegründung, (MDR, 9/1994, s. 860 – 863) (Saenger – Alternative).

Saenger, İngo, Zivilprozessordnung, 5. Auf, 2013 (Saenger – Kommentar).

Spühler, Karl/**Tenchio**, Luca/**Infanger**, Dominik, Schweizerische Zivilprozessordnung, Basler Kurzkomentar, Basel, 2010.

Simil, Cemil, Belirsiz Alacak Davası, İstanbul, 2013.

Tanrıver, Süha, Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, Ankara, 2007.

Ulukapı, Ömer, Medeni Usul Hukuku, 2. Baskı Konya, 2014 (Ulukapı – Usul).

Ulukapı, Ömer, Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Konya, 1991 (Ulukapı – Dava).

Umar, Bilge, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara, 2011.

Üstündağ, Saim, İddia ve Müdafaanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul, 1967 (Üstündağ – İddia).

Üstündağ, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, C. I-II, 7. Baskı, İstanbul, 2000 (Üstündağ – Yargılama).

Yılmaz, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı Ankara, 2013 (Yılmaz – Şerh).

Yılmaz, Ejder, Usul Ekonomisi, AÜHFD Yıl 2008, C.57, S.1 (Yılmaz, Ekonomi).